

המאסף

חרש אלול תקמח

קורות העתים

דברי הימים לממלכות הארצות

תכלית הדברים האלה ותועלתם

הארץ אשר אנחנו יושבים עליה עומדת כמעט שש אלף שנה •
כל איש משכיל ישחוק לדעת את כל המעשים אשר
נעשו עליה למיום הברואה עד עתה — מספר הנוסד רב מאד
והמה שונים בלשונותם נדתיים ובנימוסיהם • את אשר האמון
הגוי האחד תעבו האחרים ויבזוהו • כל אחד פנס לדרכו וכלם
חשבו כי דרכם נכסיד האמת ובמעגל יושר • ואנחנו אם נתבונן
את מעשיהם אשר עשו בארץ ונחקור אחרי מחשבות לבם נוכל
להוכיח ביניהם • ולנו יועב מחד כי נבחר בדרך הטוב ונענוב
את דרך הרע • — יודעים אנחנו כי תכלית כל הגוים והממלכות
ויגיעם עד הנה היק למען הרים קרנם ולמען יאריכו ימים על
האדמה אשר נתנה להם • אך איננו יודעים אם באו כלם אל
תכליתם • אם בקשו חכמה ודעת • אם היו אנשי אמת ומבקשי
זדקה ואם באו אל האושר האמיתי • — את כל אלה נדע ונבין
אם נקרא בדברי הימים אשר ספרו לנו סופרים נאמנים ובהם
גביר את אשר יאות ואת אשר לא יאות לאדם • את אשר טוב
ואת אשר רע לו • בראותנו כל בני ונוי הולך וגדל וכסאו
מתנשא • כל הימים אשר לא מש מזדקה ולא הלך אחרי שרירות
לבו • כי אם העה לתבונה און ויאהב אמת ומשפט • אכן למן

היום

ךר א י 24

היום אשר עזב את דרך החיים ויטה לעולה און , למן היום
 אשר כל מחשבות ותחבולות לבו היו למלאות קאוחו לאכול
 ולשקות ולמלא בטנו , ולא חסך עוד בחכמה , וילך שוב בדרך
 לבו , או נפל יוס יוס , ומנחתי עב עד לארץ הושפל , וריס
 בלו ויבנוו קאוחו ויאכלו את עטנו ואת יגיע כבו , ולא היתה
 להם עוד תקומה לפני אויביהם . בראותנו את אלה נדע ונבין
 כי אין טוב דק להישר לנח ואין אושר אמיתי כי אם לתם והולך
 משרים , למשל ברוחו ולכונש את יצרו , גורלם טוב בארץ
 וחלקם זכון להם . כי כאשר נפלה ממלכה ומדינה יוס יוס ,
 עת החלו יושביה להיות נוזלים וסוגרים , עת היתה כל השוקתם
 וחכמם לאכול מטעמים ומעדנים אשר יגיעו לחיד ואחריתם
 מרה כלענה , עת היו עליהם וסינאי עבודה , יען למן היום
 ההוא והלאה היו רכי כלבב , לא חרבו עוד נפשם למוח כנראשונה
 ובפרכם מלחמה היו יראים ולבנם נע כנוע לבב הנשים , וינוסו
 לפני אויביהם ויפנו אליהם עורף ולא פניו : כן הוא הדבר
 גם באדם הפרטי . — אם אכל מנעוריו דברים גריפים המחוקים
 את הגוף , אם למד לסבול קור וחום , שלג ומטר , יפרכ
 ויעשה כרי , אם יד חרושים ידו , יתעשר יתן ערך לנפשו
 וחוק למשרתיו , יסדח בחלקו ויביל בטוב ימיו , ולא יפחד
 ולא יירא מחלי ומשור כי יבוא . אכן אם למד מנעוריו לאכול
 ממחוקים , לעמון דלחת ידו , ולסבוחק מן העבודה ומכל
 מלאכה , גם כי יגדל יהיה כעץ יבש אשר לא ילח לכל , כל רעה
 עליו תבוא וכל צרה תשיגו . ידי הקורא ! הנה אמרת לך
 אך קצת מהתועלת אשר יא לנו בקראנו את דברי הימים ,
 ואף כי סעיפיה ופארותיה כודם רבים , בכל זאת אחריש
 מהם ואשים ידי למו פי למען בוא אל תכליתי .

חמשת הארץ וחלקיה .

הארץ אשר אנחנו יושבים עליה היא כדור ונחלקת לארבע
 חלקים והם : **אויא** , **אפריקא** , **אמריקא** , **אזריקא** .
ואיראפא . החלק הראשון הוא אסיא והוא שונה למורח וגבולו
אייראפא מזד מערבי , **ואפריקא** מן הדרומי ומערבי , והים
 הסונג

הסוגב חלק גדול ממנו ממורח מלכון ומדרוס • צו נברא בני
האדם וכל האמונות צו הוטר • גם הוא אב החכמה והמדע •
חלקים החלק הזה הוא טוב מאד ברוב חלקיו / שמה דגן וסירוס
וכל אשר יחפצו בני האדם / לרוב • הוא היה לפניו טוב מכל
שליש חלקי התבל הנשארים / כי מלבד פשרו ובריו ועונו גם
שם היה מושב החכמה והמדע • אך ברבות העמים באשר נלחמו
תמיד ממלכה עם ממלכה ואיש עם אחיו נהפכו מדינות רבות
למדברות וארצות שמנות ועובות לשממה • ומאז עזבה החכמה
אותם והנס פתה בוערים ואוילים ורובם לא ידעו מאומה •
כאשר רבו בני האדם ולא הכילה אותם אחיהם הלכו לאפריקא
וישבו שמה • חלקים רבים ממנו עודם נעלמים ממנו • הם
סוגב את כל החלק הזה לבד קצה קטן אשר יגבול באזיא • גם
שמה עאלו בני האדם ארץ תבואה וכרמים ויבנו ערים וישנו
גם • אכן גם שמה הראו את יצרם הרע וילחמו איש באחיו
ויעשו מדינות טונות למדברות עולט ומלכיהם אשר מלכו עליהם
היו כדוב שכול ולא ידעו נכוהה / ויהי כי גדלה האכזריות יום
יום ויעשו את עמם לעבדים ויתנו עול גדול על צאריהם /
ויעבדו גם בפרך • ויהי כי היו כלם עבדים והקצר רוחם ויאבדו
גם המה את תפארת האדם והדרו ונעלמה ממנם חכמה ומדע •
ועד הנה אנשי אפריקא אוילים מאד / אמונתם פתיות / וחקים
ומשפטים טובים לא יעאלו שם • החלק השלישי הוא איראפא
אשר אנתנו יושבים עליו הפונה אל צפון / ואף כי הוא הקטן
צבל זאת טוב הוא מכל חלקי הארץ הנשארים • אנשיו ויושביו
הושיעו תמיד איש את אחיו ויקשרו ביניהם קשר אחוה / גם
המפורסר היה להם למשען גדול / גם ממלכה טובה / חקים
נכוחים ומשפט ודקה נמצא מאד באיראפא • כל החכמות
ובאמונות גדלו ופרחו שמה ויעשו פרי ועודם באדם • אף בעלי
אמונת הנוצרים אנשי מדות טונות מכל האמונות האחרות /
מוולת חורתינו הקדושה אשר היא תתגאה על כלם ואין בה
נפתל ועקש • החלק הרביעי הוא אמעריקא ואותו מלא
קאלוב המפואר זה שלש מאות שנה • יושבי איראפא הביאו
את החלק הזה תחת משלתם ויאספו הון ועושר רב / גם
אמונתם נברה שם • אמעריקא פונה א מערב העולם מקושה

(שיעב)

הנפוני עד סמוך לקוטב הדרומי / ועוד לא נודע כולו /
אקלים שלו חם ועוב מאל / גם ימלא שם והב ובסך ואנשים
יקרים לרוב *

דברי הימים למלכות מצרים

מצרים הוא באפריקה / והארץ הזאת הייתה לפני משונחת
ומהוללת מאד כפי כל אנשי הארץ / כי יושביה היו
חכמים ואומנים גדולים / יודעי נחשים וחזוי כוכבים / והעידו
עליה כל הנוסעים שהיא אש החפזות והידענות וממנה למדו כולם
הנאות ומשפטים ישרים וטובים * שמה היו אבותינו ימים רבים
עבדים כאשר נודע לכל אחד מאבותינו ולבנינו וזה החילוננו
מהם * במצרים היו לפנינו ערים רבים ואנשים אין מספר *
הים האדום נבולו למזרח / ומסע לבוא לארץ כנען ולארץ
הערבי * נבולו לדרום ולמערב ארץ נוס הנקרא עטיאפיין /
ולספון נבולו הים האמלני הנקרא האט איטטעל אטנדיטע
אטער / היאור הנקרא ניל כינה מדרום א זפון לאורך הארץ
ומסקה אותה / כי לא יכול מער במצרים * אורך היאור כשני
מאות פרסה (אוי) / ורחבו חמשה עשר פרסה * מצרים
נחלקת לשלושה חלקים * החלק הראשון הנקרא טהעבאמאס
וכא מנה לדרום * החלק האמלני הנקרא העפֿטאמאמאס /
והחלק האחרון הנקרא דעלֿא / ושני המקומות * סיענע
ועלעפהאנטיס / המה נבול מצרים וכו' *

ערים ובנינים מפוארים במדינה הזאת *

בחלק הראשון הנקרא טהעבאמאס הנה שהעבֿען (** העיר
הגדולה הדרה וגדלה ויפיה נודע בכל הארץ * מאה
שטחים היו לה ויושביה לאין מספר * גם היו בחלק הזה עירות
והיכלים גדולים ונאים * החלק השני הוא העפֿטאמאמאס
וכו' *

(*) במצרים היו כפי עדות חופרי יונים שמונה עשרה אלפים ערים ואנשים
בכל ששנים מאות אלף *

(* *) ואין להתליף העיר הזאת אשר במצרים עם העיר טהעבֿען אשר הייתה בארץ יון *

ובו מעמפחים עיר הממלכה ועיר מסחר גדול • במעמפחים
 היו בנינים גדולים • גם היכל חליל אפים • אחרי כן נבנתה
 עיר אחרת קרוב למעמפחים הנקראת קאירא והיא כהנשאה
 על מעמפחים בגולה ובימים • בקאירא היה היכל המלך
 ועודנו שם היום • גם ימלאו • בהערכה אלהים דברים
 נפלאים * אשר נגידם פה בקצרה והמה העמודים • המבוכה •
 התעלה והיאור • המדרים יגעו ויחיו תמיד לעשות להם שם
 בארץ • ולמען לא ימחה שםם וזכרם מקרב הארץ ודור אחרון
 יקומו ויספרו את מעשיהם • בנו בנינים גדולים וגפלאים והמה
 לבד למראה עין ואין בהם עוד שום הועלת • ולתכלית בזה
 בנו העמודים והמבוכה • העמודים יחלקו לשני מינים •
 המין האחד הנקראים אבגליסקע • והמין השני הנקראים
 פיראאידען • יסודם היה מרובע והמה הלכו הלך וקטן עד כי
 היה ראש קטן מאד • העמודים הנקראים אבגליסקע היו
 מאבן אחת וקומתם מאה ועשרים אמה ובהמה היו שלשה
 במלרים • העמודים הנקראים פיראאידען היו גם המה כחצנית
 הראשונים אך לא מאבן אחת • ומספרם היה שבע • והם
 היו שלשה אשר רמו מאד ויגעו עד לשמים כי קומתם היה
 שלש מאות אמה • למען חזוב האנשים חלפו עשרה שנים •
 ובעשרים שנה נבנו • ובעמודים האלה היו חדרים לאין מספר •
 המבוכה הנקראת אבירינט • מרובת • הננין בזה היה הפלא
 ופלא כאשר העירו כלם אשר ראו אותו כי היו בו חמש עשרה
 מאות חדרים גדולים לבד הקטנים • וכל חיש אשר בא בו היה
 הולך וחושב ולא ידע לנחת חש לא עשה לו אות נאמן • התעלה
 הנקראת דער געע אעריט ונקראת כן על שם המלך מערים
 אשר חפר אותה • גם היא נעשתה ביגיעה וטורח רב אכן
 תועלתה גדולה • עומק התעלה היה לפניו שלשים אמה
 ועובלו שמונה פרסאות • והמלך מערים עשה את התעלה
 הזאת

* הנהם מנו שבע פלאי הפלא והמה היו עמודי מדרים • המבוכה • חומות
 נבן • היכל • רימאנ • עיר • עפאקע • קר • המלך • אמואל •
 פל • יפאק • עיר • פיוח • ופלא המה עיר רמזום •

(שער)

בואת למען לא ישעוף היאור את הארץ / כי אם גברו מי
היאור התקבלו פה בהתעלה . גם השקו המזרים את הארץ
ממי התעלה אם חסרו מי היאור . היאור מקורו בארץ
אביסיניען תחת ההר ומשמה הולך למזרים וכו' ואחרי כן ישפך
בהים האמזעי / הנקרא דאמ איטטעלענדישע אענער .
היאור מתנת אלפים לאנשי מזרים כי הוא משקה את הארץ
ומפרה אותה . מסוף סיון עד סוף אלול היאור הולך וגדל
ואחרי כן הוא הולך וחסר . ונחסר היאור יעוונ' בארץ רפס
המוזלה ומפרה אותה . שלוש פעמים בשנה יקצרו קציר . גם
מרגע האין והנקר טוב מאד במזרים . אך היאור אינו משקה
את כל הארץ / ולעבור זה עשו תעלות רבות גם יוליכו המים
אל כל המקומות . החלק האחרון הנקרא דעלשא / בו היתה
העליאפאלים לפנים הצירה / אך אחרי כן בא אלכסנדר
ויבנה את אלכסנדריאה אשר קרא על שמו ותקנשה על
אחוסה וסעי לעיר מסחור גדולה עד היום הזה .

מלכי מצרים .

דברי הימים למלכי מצרים סתומים וחסומים מאד ואת כל
אשר נדע מהם הוא מעט מועיר . אינו יודעים איך
הושנה הארץ ואיך פרו ורבו שם בני האדם / מלכים רבים
נשתבחו ונעלמו ממנו וממלכים אחרים לא ידענו דבר רק אשר
מלכו בארץ ואנחנו ממששים כעור באפילה . את אלה הגדתי
לך ידידי הקורא ! לכל תאשימני ולכל תאמר בלבבך כי לא הגדתי
לך את כל וכי השכתי את פי עלאות לך את כל אשר ימצא
בספרים / לא כן אהובי ! הן בספרים וחקר בדברי הימים
אשר כתבו ולא פמצא דבר אשר מנעתי מלספר לך כי גם אנוכי
קראתי בספרים ומהם העתקתי לך את אלה . ועתה התאזר
חיל ושמע ואל יחר לך אם לא יזה אור על כל דרכי ואם יביטון
עיניך תעלומות כי זה מעות לא יוכל לתקון . המלך הראשון
אשר מלך במצרים הוא מענעם (בשנת אלף שמונה מאות וששה
עשר ליצירה) והוא בן חם הנקרא בתורה מצרים / והוא יסד
את אמונת הארץ / אחרי כן מלך בוורים והוא בנה עיר
עזהענען

(שנייה)

והעבדן אשר לה מאת שערים • אחריו מלך אומואנדריאס
והוא יפה את הארץ ויבנה חרמנות וטירות גדולות • ואלות •
גם אלה חכמה ויעש משפט ולדקה בארץ • הוא בנה מקום
המשפט ושם נראה דמות האמת : בתולה נביסה בצעף על
פניה וספרים רבים סביבה • והדמות הזו יורה כי לא יביר
השופט פנים אך לאמת יוליא משפט • גם יהיה חכם ונכון אשר
למד בספרים • בימיו נודע הכתב גם נכתבו ספרים • ויהי
אוימואנדריאס הראשון אשר קנה וקצץ ספרים והניחם למשמרת
בבית אשר בנה לתכלית הזו ועל מנוח הבית היה כתוב :
צרי ומרפא לנפש • אחריו מלך אוכארעאוס והוא בנה את
מעמפהים לפניו עיר הממלכה • וזהו סתר גויס עד בוא
אלכסנדר ויבנה את אלכסנדריואה ותשבות מרכלת מעמפהים
וסוחרי וכנעני ארץ עובדה ויבחרו באלכסנדריואה • ויהי כאשר
את אוכארעאוס וימלך מערים תחתיו והוא בנה התעלה
הנקראת בשמו • עד הנה היו מלכי מזרים מלידי הארץ אך
אחרי מערים באו הערביים וכבשו את הזלק האחרון ממזרים •
גם מעמפהים לבדו וימלכו על הארץ ושני מלכותם היו בשני
מאות וששים שנה • ובמלך אחד מהמלכים האלה (בשנת ב')
לפי' ארבעה ושמנים ליזירה) • בא אברס עם אשתו למזרים •
אחר כן מלך טרעטמאויס (בשנת ב' אלף שני מאות שבעים
ושש) וילחם עם הערביים ויגרשם מארצו • ואשרי שבתו
ימים רבים על כשא מלכותו (בשנת ב' אלף שני מאות תשעים
ושמונה) בא יוסף עם הישמעאלים למזרים • אחריו מלך
ראמעסעס'אמוס • והוא היה המלך אשר לא ידע את יוסף
והעביר את בני ישראל בדרך ושני מלכותו ששה וששים שנה •
ואחרי מות ראמעסעס'אמוס ישב אמענאפהים על כשא מלכותו •
ואחריו מלך זעואטריס אשר אין כמוהו בגבור בכל מלכי מזרים •
הפך אבי ועואטריס ותשוקתו היתה לעשות מבגו בגור ואיש
מלחמה ולמען בוא אל תכליתו ילא דבר מלכות אשר יובאו אליו
כל הנערים אשר הולדו ביום הולדת זעואטריס • והנערים
האלה

(שיעור)

האלה גדלו עם ועוֹאֲסֵטְרִים / ויהיו להם מורים ומלמדים בכל
חכמה ומדע / ולמען יוכלו לשאת את כבוד ועורר העלמה
אם יגדלו והיו לאנשים / למדו מנעריהם לרוץ / לרכוב / ולגד
ציד / גם מאכלם ומשתיהם היו דברים בריאים ועוצים המחזקים
את הבוף / ויהי כי גדל ועוֹאֲסֵטְרִים וישלח אותם אביו להלחם
עם הערביים ויערוך אתם מלחמה וילכדם / ויהי כאשר ראה
כי נזח על אויביו וילך גם לארץ כוש וילכוד חלק רב ממנו וישם
אותם למם / אחר הדברים האלה (בשנת ג' אלף חמש מאות
ושלשה עשר) מת אביו וישב ועוֹאֲסֵטְרִים על כסאו ויהי לו זהב
ונסף ואנשי מלחמה לרוב / ויהי כשבתו על כסא מלכותו
ויאמר ללכוד את כל הארץ / ויאסוף את כל חילו שש מאות
אלף רגלי וארבעה ועשרים אלף רכב ויפקוד עליהם שרי נזח
אנשי מלחמה ונבוגי דבר / וילך עוד לארץ כוש וילכוד את כל
הארץ וישים למם ויתנו לו מדי שנה בשנה עמי אלמוגים וטן
וזהב / כאשר קצב עליהם / אחרי כן לבד את כל המקומות
על שפת הים סוף (הנקרא גם הים האדום) / וילך אחריו
כן לאויב ויבנו וישלול שמה שלל רב / גם הציב במקומות
רבים מצודות ועליהם כתוב : ועוֹאֲסֵטְרִים מלך המלכים
ושר השרים לכר את הארץ הזאת בחרבו ובקשרו / אחר
הדברים האלה שב אל ביתו מזרימה בשלל רב ונביות גדולה
ויתן לאנשי מלחמתו מקנות גדולות כאשר יאות למלך ורבים
מהם העשיר ויעש אותם לשרים / כי אמר ועוֹאֲסֵטְרִים : האנשים
האלה הלכו עמי למלחמה ויעזבו את ביתם ואת ארץ מולדתם
וירחקו גדוד ויעבדו עבודות קשות ולא חשבו ממות נפשם /
ינוחו עתה וימלאו מרובע לנפשם מן כל העמל והמשא אשר
סבלו / אחרי כן לא לחם ועוֹאֲסֵטְרִים עוד ויהי שלום ומנוחה
בארצו / ויחרוש להעשיר וליפה את ארצו / לתמוך יד עניי
עמו ולהיות להם למשען / גם בנה מאה ארמנות לאלוהי הארץ
אשר חסו אותו בגילם (לפי דעתו) ויתנו לו כח להכות באויביו /
אף בנה דיקים רבים ויחפור תעלות ונחלים ובריכות מים למען
הקל המסחור ולמען היות קשר אמין בין הערים הרחוקים /
ויהי כי זקן ועוֹאֲסֵטְרִים ותכהין עיניו מראות ויקץ בחייו וישם
יד בנפשו וימת / ועוֹאֲסֵטְרִים היה גבור גדול ובכל מלכי
מורים

מזרים אין כאומו / גם אהבאת עמו וינחם צרום לבבו וצתונוה ;
אכן גאותו היתה לו לעון ולמכשול כי גדלו וחילו סלפו אותו
ויעורו את עיניו וישכח כי בן תמותה הוא ויהפך לחכור נגד
המלכים אשר כנש ויאסור אותם בדברו והמה הדביבוהו בדחוב
העיר גם המית רבים מן השבויים על לא דבר . אם נקרא בדברי
הימים נמצא עוד רבים אשר ישבו על כסא מלכות ויחשבו בלבנם
כי בני אלהים ולא אדם המה ויהיו אכזרים ליושבי ארצותם /
וישפכו דם נקי ; אכן כנמולס השיב ה' להם כי גדלם ותפארתם
היה כרבע לבו / כי כל האנשים אשר סרו אל משמעתם בנדו
בהם ויקשרו עליהם קשר ובאשר לא היה להם אוהב ורע וידו
שאלה בלא עתם / ובגיוון וכלימה אל חדרי מות נאספו .
צימים ההם היה בזוירים אחי אמתנאפטים רשע ומעול וזר /
ויזרוז מאד לכל יושבי שפת היאור . ויהי אחרי מות זענאקטרים
(בשנת שני אלף חמש מאות שבעה וארבעים ליזירה) וישב
פהערעאן *) על כסאו / אך לא הלך בדרכי אביו כי היה איש בעם
זחמה וברגו היה כדוב שכול וככפיר יערים / ולא הבחין בין
טוב לרע ולא מנע מעולה ידו . צימיו בדרו מי היאור ויזומו
על פני כל הארץ ויחקקף פהערעאן ויקח את קשתו ברגו ויורה
חץ לקראת הנהר . תחת ממללתו נסעו בני ישראל ממזרים והוא
טבע בים . המלכים אשר מלכו אחרי מות פהערעאן עד
פראטעוס נשתכחו ונעלמו ממנו . במלך פראטעאוס (בשנת
ב' אלפים ושמנה מאות ליזירה) בא פאריס עם העלענא
אשת מענעלאם מלך מקדון (ואנצדאניען) / אשר לקח בחוקה /
למזרים ויביאו אותו אל המלך לעיר מעמכסים וידבר אתו קשות
וייסר אותו על אשר לקח אשת איש אשר הוא עון פלילי . ויוסף
ויאמר לו כי המית ימית אותו / לולא תועבך הוא למזרים
לבאול את ידם בדם נד ונכרי ויהי כי חרה אפו עליו ויזומו לעזוב
את ארצו / והעלענא עם עשרה והונה לא נתן לו כי אמר
לשלחה אל אישה הראשון א מענעלאם . ויגם פאריס וילך אל
עיר טראי^א . ואחרי כיוקו שם באו היונים כאשר שמעו כי הוא
נחבא

* קאם אחרו שיה שם פרעה : יאכל ידוע כי כל מלכי מזרים יקראו שם
זה כי פרעה כלשון מזרים כמו שר כלשון עבר .

(שעה)

נחמא שמה ויזורו על העיר ויבקשו את העלענא ואת הכסף
והזהב אשר גזל פארים . וישנו וישני טראיא כי לא ידעו דבר
מהעלענא וגם איגנא סוך העיר . והיונים * חשבו כי כונן ציה
והקר המה דוברים ויחר להם מאד על הנבלה אשר נעשתה /
ויזורו על העיר עשר שנים וילכדוה וישרפוה באש וישטוה חל
עולם . וכללות המלחמה עבר מענעלאם / בשבט אל ביתו /
למזרים ויקח את אשתו משמה . אחר כן מלך רהאמפוניס
והדברים אשר יספרו ממנו משלים והכל המה / כי בדאו
ממנו דברים ומעשים אשר לא תשיג אותם דעת האדם כאמרו
אשר מלך דניהנס ועוד רבים . אחריו מלך כעאפס וכעפרענעס
שניהם אבירים ורעים וחטאים לה' גזלו ויבנוו את יושני ארלס
וישפכו דם נקי / גם המה בנו עמודים למען עשות להם שם
בארץ ויפנידו את אנשים רבים בפרך . אחריו כן מלך מוצערינוס
בן כעאפס והוא היה חס וישר וכל יגיעתו ומחשבות לבו היו
לעשות משפט ודקה בארץ ולהושיע לעמו ולהיות להם ללב .
המזריים אהבו אותו מאד ויהללו וישבחו אותו . אכן לא מלך
כי אם שבע שנים וימת ויהי מספר גדול בארץ וכל מזרים נכס
וקנו עליו . אחריו / מלך אשר היית רועה נאמן לארץ ועל
קצרב דמעות יולון ! ואשריו ארץ אם תבנה תמיד יום מות
מלכך ! אחריו מוצערינוס מלך איוכים גם הוא היה מלך
פושט משפט ודקה / וגם הוא בנה עמוד אחד אשר התנשא
בקומתו וניסיו על כל העמודים האחרים ויכתוב עליו : כאשר
יפיעער בשמים אלהי האלהים כן אנוכי בארץ עמוד העמודים .
בשנת ב' אלף תשע מאות תשעים ואחד נתן פרעה את בחו
לשלמה . אחריו כן בשנת שלש אלף עשרים ושש מלך שישק
הנקרא וצואק / ואחריו בא זרח אשר לחם עם אסא בשנת
שלש אלף ששים ושלשה ואחריו אגניוס מור על שתי עיניו .
בימיו בא ואצעאוס מלך כוש עם חיל גדול וילכד את כל הארץ
וימלך עליה בחסד וברחמים / ובכלות חמשים שנה שב א ביתו
כי כן לו לו חרעמו וקוסמיו . אחריו כן מלך סעטאן ואחריו
טרהארקא (בשנת שלש אלף שני מאות תשעים ותשע) .
אחריו כן (בשנת שלש אלף שלש מאות ותשע עשר) קשרו
שנים עשר מלכי הארץ קשר וילכדו את הארץ ויחלקו אותה
לשנים

(שיעור)

לשנים עשר חלקים ויעשו ברית ביניהם אשר ימשול כל אחד על
חלקו כטוב בעיניו ולא ילחמו עוד איש עם אחיו / ולמען היות
הברית חזקה / בנו את המבוכה הנ"ל לאות ולעד . אכן בדיהם
לא היתה נאמנה / כי אחד עשר מהמלכים בגדו וילחמו את
פואמיטיכוס הוא השנים עשר ויכנעו אותו ויבדח מפניהם
ויחבבא בחרץ עד כלות שני שנים / או עשה פואמיטיכוס ברית
אחיה עם היונים / וישלחו לו חיל גדול / וילחם פואמיטיכוס
עם אחד עשר המלכים ויכבשם וימלוך הוא לבדו על מזרים /
אחרי כן לחם פואמיטיכוס עם אשור ותהי המלחמה גדולה
וארוכה . אצאט היתה העיר הראשונה אשר נר עליה
פואמיטיכוס . ולא לבדה עד עבור עשרים ותשע שנה . ובכל
דברי הימים למלכי האויס לא תמצא מזר כמות אשר משכו
וארכו ימים כזה . וימת פואמיטיכוס (בשנת ג' לפיס ג') מאות
ארבעים ושמונה) / ויבוא אחריו פרעה נכה הנקרא נעכאח .
בימיו לבד מלך בכל את אשור ויפחד פרעה כי יבוא גם
למזרים וילך בחיל גדול עד נהר פרת הנקרא איפראטה
להלחם עם הבבלים ויבה אותם וילכוד את כרכמיש ויושב
אנשי מלחמה והוא שב לביתו למזרים . ויהי כראות
נבוכדנאצר מלך בבל כי נלכדה כרכמיש ויירא כי מרוד ימרדו
בו צור וכנען / וישלח את בנו את נבוכדנאצר להלחם במזרים /
וילכוד את כרכמיש וחיל מזרים הכה לפי חרב / אחרי כן מלך
פואמיס וימי מלכותו היו שש שנים . אחריו (בשנת שלש אלף
ארבע מאות ועשר) מלך פרעה חפרע הנקרא אפריעם /
וימלוך עשרים וחמש שנה . בימים הראשונים אשר מלך בבר
והלחין כי לבד האי קפרי הנקראת סיסערען / גם עם גידון
הנקראת וידאן ועם כנען ופהפניניען לחם וילכדום . ויהי
כאשר ראה כי בכל אשר יפנה וילחין ויתגאה מאד ויאמר בלבו
כי אין כמוהו בחרץ ויחרף ויגדף אלהים ממעל ויאמר כי לא
יוכל להסיר אותו מעל כסאו . אך כאשר מרדו כוש ומדינות
אחרות ויבגדו בו נפקחו עיניו וידע את אולתו . ונבוכדנאצר
כאשר ראה את שמהומה והמבוכה בחרץ מזרים הלך שמה בחיל
גדול ויבוא את החרץ וישב אל ביתו בשלל רב ובניה גדולה /
ואת חפרע הסיר מכסאו וימליך תחתיו את אמאויס (בשנת
שלש

שלם חלף חרבע מאות שלשים וארבע) , ויסי כראות חרפס
 את הרעה אשר באתה עליו ויקנוץ חיל וילחם עם אמאיוס
 ויערוך אתו מלחמה , ויגנף לפני אמאיוס ויברח וירדפוהו
 חיל אמאיוס וישיבוהו ויביאוהו אל העיר ואדם וימיתו אותו ,
 ויהי בשנת אמאיוס על כסא מלכותו וילכוד את הארץ ספרים
 וישימה למס , בימיו בא פיטגאגראס אחד מגדולי חכמי יון
 למלרים ללמוד תעלומות חכמה ולדעת סודות בהני וחרטמי
 מזרים , גם רוב את אמאיו כי הבהנים אמרו לו כל דבר קטון
 וגדול ויחננו אותו בכל מדעם באחד מהם , אמאיוס לא היה
 בן מלך כי אס מהמון העם ועל הדבר הזה היה ללעג ולחרפס
 לעמו ולעבדיו ויבנו אותו , ויהי כאשר חרס לאמאיוס ולא אנה
 ליסרם ולהסיר ממנו ביד חזקה את חרפתם אשר חרפו אותו
 ויעש חכמולה , ויקח בידו ובה אשר רחצו בו רגליהם הוא
 ואוכלי שלחנו ויעש ממנו אליל ויזיגו בשוק העיר , ויהי
 כאשר התקבצו אנשים רבים לכרוש ולהשתחות לאליל הזה ויאמר
 אליהם אמאיוס , ראו נא בני , זה היה לפניכם סיר רחמי
 ועתה אתם משתחוים לו ומכבדים אותו , ויבינו כלם את
 מהשכחו וישמחו על חכמולתו ולא צוו ולא לענו לו עוד אחרי
 כן , אמאיוס עשה חוק במלרים אשר כל איש ואיש מיושבי
 העיר יתקבו את שמו ואומנתו אשר בה יהיה נפשו בספר ונחון
 הספר ביד אחד מסופטי העיר והוא יחקור וידרוש אם אמת
 הדבר , ואם שקר בפיו ימית אותו , והחוק הזה היה לתועלת
 גדול במלכותו למען לא יהיו יושבי ארצו עללים ושונאי עבודה
 כי אם חרוצים ואובדי מלאכה אשר גם תחרומם ותסגדל גוי
 וממלכה , ויהי היום בשנת אמאיוס על שלחנו ויעבור חקו
 ויסקה יין רב ויכרכר ויפנו לרוב שמחתו וירע בעיני השרים
 ויאמרו לו : כי לא יאות למלך המונה הזה , וישיב אותם
 אמאיוס : אל נא רעי ! כאשר לא טוב לקשת לסוטה תמיד
 דרוכה בן לא טוב לאדם להקבונן ולהסתקם תמיד , עת לחכמה
 ועת לשמחה , וייעז בעיני השרים , וימת אמאיוס וימלוך
 תחיתו פוזאמוניס אך כשנתו שש חדשים על כסא מלכותו בא
 קאמביוס בן כורש מלך פרס וילכוד את מלרים ואת כואממעניס
 המית , ויתר דברי הימים לארץ מלרים הלא הוא בספר דברי

(ש פ א)

הימים למלכי פרס • כל שני המלכים האלה חלף שש מאות
חמשים ושלשה • ועתה ידידי הקורא ! אנני לך עוד מעט
מהאמונה והמדות והחקים והנימוסים אשר היו לפנים במלכים
וקלסתם טובים מאוד למתבונן בהם •

משפט המלך ודתו •

כסא המלכות היה ירושה במלכים / ובמות המלך ישב הבן
תמיד על כסאו • אך יר המלך היתה קצרה / כי
החקים והמדות אשר החקו בספר היו לו לקו ולחבל המדבר
ומהם לא יסע ימין ושמאל • עבר ונכרי לא שרתו את פני
המלך רק גדולי הארץ וחכמים ונבונים דבר כמה עבדו עבודתו
וישרתו אותו • המלך לא אכל ולא שתה פת אשר לבו חפץ
ואת אשר התאווה נפשו רק מנו לו מאכלו וישתו כמשפט
הארץ • גם את מעשיו אשר יעשה יום יום ואיך ינהגו כתוב
בספר ומשנו לא מש • דת הארץ אותה למלך לכל יאכל מעדנים
ומאכלים יקרים ורבים / למען לא ילך אחרי שרירות לבו ויסור
מן הדרך הטוב ויסנה דין בני עמו • בעלות השחר קם המלך
ממטו ויקרא את כל האגרות והמכתבים אשר בא אליו מכל
מדינות מלכותו וישיב אליהם דבר • אחרי כן לבש את בגדיו
וילך עם השרים אל היכל אלהיו אשר הקריבו שם את קרבנם
מדי יום ביומו / והנהן התפלל בקול רם בעד המלך וציתו
ויתחנן לאלהיו להרים את קרן המלך ולנשא את כסאו צעבור
לדקתו ורום לבנו ותחת אשר לא יש מחוק ומדת הארץ •
אחרי כלות הנהן להתפלל ספר את כל העוב והחסד אשר עשה
המלך / גם לא מנע מלהגיד את הרע והעול אשר נעשה תחת
משלתו • אכן את המלך לא באשים רק שריו ויועציו המהמים
אותו • אחרי כן קראו לפני המלך מספר דברי הימים המעשים
הטובים אשר נעשו בארץ • המלך צהר לו שלשים אנשים
לשופטים בארץ / להם נתן שדות וכסף די מחיתם למען לא
יקחו שוחד ויעו משפט • כל איש אשר נתפש על-שנועת שאל
הומת • לעדים אשר העידו עדות שקר עשו באשר זממו
לעשות לאחיהם • גם היה חוק במגרים להמית את האיש אשר
ראה

(ש פ ר)

רצה בעיניו בקום רשע לגוול כפש אחיו ובידו להזילו ולא עשה •
המצריים לא סבלו עלל וכן מביט בארץ / וכל איש מעטיר
עד דל לא חשך ידו מעבודה ומכל דבר אשר הוא לעובד הארץ •
גם היה חובת כל איש ואיש לכתוב את שמו ואומנתו על ספר •
ומשפט מות היה לאיש אשר כזב ולא הניד האמת / בימי המלך
חזקים כאשר רבו הנוסים וטהי למכשול ולפוקה בארץ כי הלויים
היו עניים ולא עבדו עוד את עבדחס / גם בנזל העת
לפס כחשו וישבעו לשקר • איך הנוסים היו אכזרים ולא ידעו
נכוחה ויהי תמיד ריב ומדון בארץ ויזו המלך כי לא ישא איש
דבר אם לא קבל נזק אפי הנוסה בו המה לעבוע • ויהי
כאשר חננו המצריים את מיתיהם ויבדדו אותם עד למאד •
ותהי לחרפה גדולה אם לא פדו את אביהם • אם מה אחד
ולא שלם את חביו קברו אותם באחד הצנלים / ולא עשו לו
כבוד במותו • ובאשר יראו כלם הכלימה והבוזין הוה שלמו את
נשיהם / ורבים אשר לא אבו ליתן בוק אביהם למשכון לא לוו
כלל / ויהי שלום ומנוחה בארץ • המצריים הדרו פני •
זקן ולפני שיבה קמו כלם • גם היו אנשי מזרים גומלי חסדים
וידיחים את אלהיהם •

אמונת המצרים ובריתם •

אחרי המלך היו הכהנים נכבדים מכל יתר העם / ומם
ומכם לא נתנו למלך / גם המה ידעו כל רוי שמלונה /
כי למדו מעטריהם חכמה ומדע והמה היו הנבונים בארץ • ינאום
היה במזרים לסמוך את ידיהם על הקרבן ולקלל אותו קללה
גמראת • המצריים האמינו בניגול הנפש ובכל חכמת מזריים
לא היה כפוסה עם וגוי בארץ אשר האמינו בהכל וטהו ובמעשה
תעמשים כמזה • כי גם חיות שפלות ונמכות כדו ויעשו
לאהים / קטרו והסכו נכבים לתנין אשר ביאור ויננו לו הכלים
ומקדשים / לכלב ולשה הקרינו קרצנות / וישתחוו לקסאים
ולאבטיח • אנרים ואזים היו האלילים העליונים ואחריהם /
השור הכלב • הואז הקוק והחמול / ועוד בהמות וחיות
אחרות • ואם המית איש אחת מן החיות האלה הומת • אכן
אם

את אשר נבדה בעיר האחת בעיר אחרת לתועבה היתה :
 ועל הדבר הזה לחמו קמיד עיר בעיר ואיש עם אחיו .
 במזרים היה שור בשם אפים ולו ננו היכל גדול וישתחוו
 ויכרעו לו וכאשר מת התאבלו כלם ויחנעו אותו ויתפללו
 לו אחרי מותו . העגל אשר עשו ישראל במדבר היה דמות
 האליל הזה : כי כאשר היו ימים רבים במזרים וילמדו ממעשיהם
 וילכו בעקבותיהם . גם העגלים אשר עשה ירבעם היו דמות
 אפים כי ירבעם היה ימים רבים במזרים כנודע . אם יספר
 לנו איש מגוי וממלכה הדל ומעשים העשועים כאלה נשתומם
 עד מאד , ובפרט לא באמין אותם מהמזרים , לולא העירו
 אליהם כל הנזים . היה הכל גדול מזה לבנות היכל ומקדש
 לשור אוכל עשב , לבהמה נמבזה ומאוסה , לשרץ השורץ על
 הארץ , להמיה את האיש אשר הרב אותם , לחנעם אחרי
 מותם ולעשות קבר לכפר מונם ולשקץ , הנשמע אולי כזה
 להשתחות לקשאים ולצדיעיים להתפלל אליהם ולקרוא להם
 בעת זרה ועוני , הנכרי מארץ רחוקה בא אל ההיכל מזוהה
 בכסף והב ויחאו לראות את האלהים השוכן שם והנה קוף או
 חתול או כלב . הנה מכל אשר ימרונו צדור לנו כי המזריים
 היו סכלים ואוילים עד למאוד ובכל זה היו המזריים כבד
 חכמים ונבונים במלאכות וידעו רבות ואף יתאחדו אלה ,
 אכן כאשר היה קמיד בנזים וכאשר עודנו היום הזה בחיזה
 ארצות , כן היה במזרים . כומריהם ונביאיהם המה לבד
 היו אנשי החכמה והמדע , וההמון היה חיל ופתי , נביאיהם
 אשר קסמו ונדאו מלגס שקרים וכוזים עורו עיני ההמון
 ויכלפו אותם ויוליכו במחשבות ולמען ייעז להם הקטע את
 אחיהם ולא נתנם ללכת בנתיב החכמה , את אשר למדו וידעו
 מחכמת העצב בו עשו ניסים ומוכחים ויאמרו כי מאלהיהם
 המה . אם הרים איש את פיהו לדבר נכוחות ולהראות האמת
 לעקו כלם כי מחרף ומגדף הוא וימיתו אותו . גם צדאו
 מלגס דברים נפלאים אשר נעשו בימי קדש ובהם כשלו המזריים
 ויהיו סכלים ואוילים באמונתם . אם מת אחד התאבלה כל
 המשכחה וקרוביו ומיודעיו נכו ויספדו ויזומו יום או יומים ,
 ועד כלות ימי האבל כארבעים או שלשים יום , לא אכלו

(ש פ ר)

מעדיים ולא שקו יין • המת חננו אחרי הולאים את הקרב /
וישימו אותו בארון / וקרוביו לקחו אותו בניהם • המתים
החנוטים האלה נקראים מומיען ועודם במזרים גם במקומות
אחרים באיראפא • המזריים שפעו את מיתיהם טרם שמו
אותם בארון • אם בא איש ויאשם את המת ויעיד עליו כי
היה רשע ולא ירא את אלהים קללו אותו ולא קברוהו • אך
אם לא האשים אותו איש או אם לאו • השופטים כי שקר נפי
העד / הללו וישנחו אותו ויקברוהו •

אנשי המלחמה החכמים והאמונים

ארבע מאות אף שולמי חרב היו במזרים והמה היו מעט
הארץ / אנשי חיל ומלמדי מלחמה / בריאים וחוקי
הגוף כי מנעריהם גדלו במאכלים קשים וילמדו לסבול קור
וחום זינה וחורף / לרוץ על רגליהם / לרכוב על הסוס /
לשוח ובאלה • אם ברח איש מן המלחמה או הירא ורך הלכב /
היה ללעב ולחרפת לאחיו / ועל יראתם מן החרפה לחמו
כלם באריות ולא נסו לפני אויביהם • בכל זאת אהבו המזריים
שלום והשקט ולא אבו במלחמה / כי ארצם היתה ארץ שמה
ורחבה ולא חסר בה דבר וישמחו בבורלם ויעבד להם לישב בהשקט
ובטח ולעשות משפט ודקה / ואנשי המלחמה היו להם רב
לגונן אותם ולהצילם מיד שונא כי יפול בארצם • המזריים היו
חכמים גדולים וחקרי לב והמלאו דברים רבים בחכמת הטבע
והרפואה / במהלך הכוכבים וכדומים • גם היו במזרים בונים
גדולים חוצבי אבן ועץ / וחוצבי צורים • גם הרועים ועובדי
האדמה היו נכבדים כגדולי הארץ / כי ראו המזריים את
הועלתם ואת עבודתם הקשה ובי המה משען הארץ ולא היו
נפגזים כאשר המה עתה • ובאמת עון הוא ללעוב לאנשים
האלה / הלא המה המחיים אותנו • אם לא ישכילו השכל כמונו
ואם לשונם לשון עלנים מה זה לנו כי נלחוק על זה ? אם
היו יתנו להם מורים ומלמדים אשר יחננו אותם מנעריהם ויורו
להם דרך חכמה ודעת גם המה כמונו יחננו וישכילו • בלא
המה העובדים עבודת כרך למעינו / וסובלים קור וסוס
למען

(שפה)

למען החיה אותנו / נמתיק להם את חייהם למען לא יקולו
במלאכתם ולמען תהיה נחמתם כי יקרים המה לנו / גם רבים
אנשי תום והולכי משרים אשר מרמה לא ידעו ועולה לא תשכון
באהלם • ויש אנשים אשר טומנים פה ופורשים רשתם לאכזר
העני ויגזלו ממנו במרמתם את יגיע כפו וישחקו וירנו על אשר
עשו / ויחסנו בעיניהם כי חכמים המה על אשר רמוזו דל ונכה
רוח • אכן האנשים האלה רעים וחטאים / ובאשר רמוז את
האכזר כן ירמוז כל איש אם יש לאל ידם •

מפרי הארץ •

מצרים היתה כאשר אמרנו כנר ארץ פוריה ושמנה ולא חסר
בה דבר / ופה נביד לבד איזה דברים אשר לא
ימלאו כי אם במצרים • על שפת היאור גדל עץ הנקרא
פאפירוס / וממנו עשו לחות דקות ויכתבו עליהם את מכתבם •
לכנים כתבו בני האדם על עלי לוללים (פאמאבאטטר) או
על לוחות עצים / גם על קרשים מכוסים בשעווה שקקו
האותיות / אף על אננים כתבו בחרט • אכן כאשר לא היה
סדר הכתיבה הזאת כי אם ציגועה ועמל / נחרו בהעץ
פאפירוס / עד אשר המציאו הגליונות אשר אנחנו כותבים
עליהם היום / הנעשים מצלויי נגדים וסחבות / ויכונו עוד בשם
פאפיר כמעט בכל הלשונוה / לפי שהוא ימלא מקום העץ
הנוכח • לא נמצא על כל פני האדמה פשתן כפשתן מצרים
בי הוא היה טוב מאד / גם ארנו אותו המצריים לחוטים
דקים כחוטי השממית וממנו עשו ניסוס והוא מין שם מונחר
ויקרא מאד / אולי זה הוא אשר נקרא בל"הק בויץ •

יוסף בר"ה בר"ן •

כשנה הבעל יוסף המחבר המשכיל הנ"ל לדבר מקורות שאר כמלכות
הארצות בקצור נאה ונעים כמכתב הזה / אשר הצגנו לפני הקורא
עתה • דברי המאספים •

(ש פ ו)

תולדות הזמן

אגרת רבני ק"ק טריעסט לעיר הבירה ווינא יע"א

בה טריעסט מתא דיתבא על כוף

ימא לסדר בדרך המלך נלך

אל שלומי אחינו בני ישראל הם העומדים על הפקודים

מאחינו קוסטי מדינת גאליציען יסלס ה' בעלם וסטי

משכרתם שלמה מעס ה' אלהי ישראל אכ"י

לא בלבד נקום ונתעורר לקבל פניהם המאירים לא דרך
אחת ולא שתיים לא בלבד נשלח לעת וזמן המזערך כמה
פקידים שיבוקשו / לא בלבד ניחי ונמלך / ניחי ונבדוק בחוק
עדה ה' בעלת ה' היא תקום לכבוד תורתו והדר אליהו /
לא זו אף זו ואין דריך לומר זו קתני / כנונו כנונו / אל מי
קדוש קורח בשמנו / מזומנים ומוכנים לעשות בכל מאמלי כחנו /
כל מאן דלריך לעונת בני ישראל ולחוק ולהתחוק בעד עמנו /
אם השעה זריכה לכך / אבל בנ"ד אחינו היקרים לא ראינו
ר'א"ה מוכרח / כי ידענו כינינו ידענו רוחנו לנכנס העור /
וחכמה ראשיכם המסולאים בכו ותבונתכם תדריך נכח ה'
דרככם דכל רז לא אנים לכם / ולא תוכל לעזור ולא להועיל
בחנו החלושה

אמנם אידי דאחי לקמן האי ג"ד ודברי מלכות שיאל מלכנו
המלך הקיסר יר"ם כנראה מאגרתכם הרמה הכתיבה
ביום י"ב לחודש כנ"ל בעיר ווין ימא ביה מלחא דניחא למרא
עב רבנן עלמין / דניחא ליה לאדונינו הק"רה דרחים עלן
וחשוב עלן ענין כי קם ונתעורר להקים דגל ישראל מעפרא
דארעא / וזונו במאותיו ציווי אחר ציווי ללמד בני ישראל קס"ח
לחרוש ולרוע האדמה / לעשות כל מלאכת מחשבת / ללמוד
וללמד בכל חכמה / והוא צוה ג"כ ללמד בני יהודה קשה
ולסגור

ולסגור חנית לקראת רודפיו / שם בטחונו בנו מה שלא חשבו
המלכים אשר לפניו / וכל מנמתו שנאב את המלכה ושנא
את העליות / עלה הפיל חרדמה / עלה תשחית את
האדמה / כי העל מאז ידיו לעשות ורועה לחיות בהן ויביע
כפיו של חבירו / סוף הוא חומד ועובר בלאו ולא תחמוד
דשקיל כנגד כל יו"ד הדברות במאמרם ו"ל .

אם כן מה נדבר ומה נלמד נד דברי מלך רחמן המרחם
עלינו ועל בנינו ? מה נאמר לפניך יושב מרום ? וכי
לא הוא אחר ויהי / אדם לעמל יולד ? וכי נראה כפוי טובה
עם מי שהטיב עמנו בני ברית ומשים בטחונו בנו ? וכי אין
מקום ונעבוד נורה לגורל וניסוק מנן חורבן ח"ו .

צדקו יחדיו הספקות שלכם על דבר המלחמה ובוודאי כי
רו"ל ג"כ פטרו כמה דברים במתנה / והם אמרו
נד"א במלחמת הרשות אבל במלחמת חובה אפי' חזן מהדור
גור' כי ידעו גם הם כי במתנה ח"א לקיים בתקונן מלות ח"הק
ודינן רו"ל .

ובריור שאדונינו קיסר יר"ה גמר אומר שכל איש
ואיש מכל ערי מלכותו ישמור חוקות וסודות
אבותיו ודבר אין אונס / ורשאלעראנג במקומה עומדת / אם
כן כל מה שנוכל לומר לכבוד הסוד ונעשות ולקיים דברי
המלך יר"ה הוא לחלות ולחנן פניו שיפקוד פקידים ויזוה לשרי
הנבא אשר לו / ישאו ויתנו בדבר עם קצת הרבנים היושבים
על כסא דין הסוראה וקצת ראשי הקהלות הקדושות יו"ו /
יקומו יעמדו יחדיו לדון הדבר על צוריו ותבידו למלך שאי אפשר
לעבדו בלב שלם ובנפש חפזה ובאמונה / אם אינה תקועה
בלבנו אמונתנו שלמה ומעשה אבותיהם בידיהם / ובוודאי אי
לא האי לא קיימא האי והפורק ממנו עול מלכות שמים פורק
ממנו עול מלכות דארעא ועול דרך ארץ / דון מינה ומינה
וחלוקי נאחרא / ואם על מקומו יבוא בשלום ומיין ומיניו
תיסק שמעשתא איבא דהלכתא / ומשם חלא תורה לבני ישראל
אשר ילכו לחוס את מלחמת אדונינו הק"רה / ובאופן זה /
תקיים זה וזה בידם / ועליהם יאמר וישראל עשה חיל ונראות
המלך

(ש פ ח)

במלך כי ראוינו לעבוד את מלכס ולהועיל כפי כחנו כל בני
אדם — הוא מטיב לנו הוא ייטיב לנו / ויוסף ישית ידו
ויוסיף שנית להטיב עמנו .

כך לווננו ר"ל להתפלל בשלמה של מלכות / ולדרוש את
שלום העיר אשר אנו בה / ובפרט נחייבנו לעשות
עם מי שהרבה טובתיו ונגביר שפתיו אתנו אדון לנו / ונוכל
ב"כ להקדיש שמו ות' ברבים לעשות מצוותיו אשר לונו לפאר
ולרומם שם ישראל עוד בין העמים ויאמרו לנו עם ה' אלה
הללו בני ברית שומרים את חוקם — מועילים למדינה אשר
המה יושבים שם / ונאמנים בבריתם .

זאת תורת העולה על לבנו / ומונעמים אנו בעצרתו ות'
שאל תלכו בדרך אשר אנחנו מוכירים לכם / יחן
לכם כח לעשות חיל / ותמלא מנוחה / ותסורו מלבכם כל
הספיקות המטרדות אתכם .

ואם את הדבר הזה תעשו / הרי אנו מוכנים ומוזמנים /
לעזור ולהועיל כפי מסת ידינו / אם בחיל חילינו
וממונינו / ואם בכח ארשת שפתיו / יען ת"ל יש ה' אתנו /
תורתו בקרבנו / ובני ישראל בכל מקום שלם נקרא להם אחינו
אחם / אחינו אחם / עמדו ונאוו אללנו / שכל מבגמתינו
לחקור ולדרוש איזה דרך ישכנו אור לקיים מצות ה' ועלות
המלך / כפי העת וזמן המלטרך / ואחרי הקידה אפיס א מול
תפארתכם בפרט במודים ושים שלום . נאם המשרתים ק"ק
טריטט / בחותמים ב"כ בשם מעלת הרב מרנא ורננא .

משה לוי . אברהם בן יוסף מורפורגו . א"ל בן משה לוצאטו .

משלי מוסר .

ימי חיי האדם

בראש ימות עולם / אחרי היצירה

שר העולם אל כל הכרואים קרא

לקצוב

(שפט)

לקצוב אל כלם יחד בנזרה

מרה להייהם ולימותם משורה •

אל החמור אמר : לך הכינותי דרך

לעבור עבודת משה ויגיעת פרך

הבה היה לסבול עול לזרוע ברך

וימי שני חייך שלשים שנה בערך •

ויען החמור : הן לי בעבודת תמורות

לחיות שלשים שנה מאור כבירים

מחר אוקן נגוע ומוכר ביסורים

שערותי לבנים וכל מאמצי נעדרים •

אם אוכל שוע קולי אליך ארים

דחור ממספר שנותי עשרים

כי די בעבודה ימים זעירים •

ויוקשב לו כי נראו דבריו ישרים •

אל הכלב אמר : אותך לנוטר אשים

לשמור יומם וליל הון בית וחצר אנשים

ביאכלך יהיו העצמות היבשים

ומספר מקצב שנותיך חמשה ושלשים •

אנא ! החל הכלב , ארון המשרים !

כמה קשה עבודת נוטרים ושומרים

בלי שנה תמיד לשמור הון זרים

יספיקו לי שנים חמשה ועשרים •

אל הקוף אמר : אתה זקוף הקומה

לאנשים תרמיה בכל רק חסר מזומה

לצחק בך אותך בתוכם אשימה

ולימי הבלך עשרים לך ארימה •

עשרים , ענה הקוף , הה ארוני !

חטא אונד לך שמע וחנני

(ש"צ)

הגם רק עשר שנים אחיה אני
די עת זמן הרל וצחוק בעיני

הנה האדם בא ויקרא לו גש הנה
נוי תבל ותכליתך אתה תכונה
לך הדרת חכמה לך שכל ותבונה
למושיל בה כל הארץ לך נתונה

כל אשר הראה ואשר בראתי
לכבודך יצירתי אף עשיתי
מזה התעורר והתענג בכל יצירתי
כי רק שלשים שנה לך חק חקותי

האדם נבחר וחדד לקיל השמועה
כמה מינים ימי צעק בתרועה
קל מזה ירוצו במעט הגועה
ומזה הטובה אם רק כרגע בה להרגיעה

ירי לך אפרוש וראשי כאגמון אכופ
להרבות לי ימי על המספר הנקיב
ולתפיל בגורלי זמן זה הנקוף
מהימים אשר קצו בס חמור בלב וקוף

הן הושב אליו כדברך כן יהיה
אך בעורף השנים אשר תהיה
כגורל ובחלק זאת תחיה
אשר ימיה גתלת כן גורלך יהיה

* * *

לו רוח שקר לא אז הסירנו
כי כאשר נגור כן קרנו
קשר המושפט עלינו נחצרה
ערי שעשועים חמד נעורינו
הגם נסים כצל עם ימינו
ושב מוחל למחלה ושהוק למאצה

בחניע

(ש צ א)

בחגיגת איש אל תור השלשים
הנבר עליו במושאות קשים
ויט כחמור לסבול שכמו
כלכלה , לבוש , אשה , כנים
עבודה , מסחר , ורב קנינים
ברגזה ובראנה יביא לחמו -

ובעבור עליו שנת החמישים שנה
יחל לנשור הונו בכל עבר ופנה
בצר וכליות יהיה פן יחסר מאורו
קומין , חושב , סופר , מונה וסוגר
לוח , מוכר , קונה , שוכר ואוגר
מהונו לא יפנה עינו ולא יסור ידו

יהבל אחרי ההבל אשר על יד קובץ
לא ינים ולא ישן , רק על אוצרו רוכץ
בכל יראה נגב גם באחד השנים
לקיל הצפור יעור ויקום בבהלה
ויתור ויחפיר אחרי השודר בלילה
ומה הוא אז ? כלב שומר הון זרים

אכן כבואו לתקופת הששים
יוצו העמידים וירפו העושים
ובטלר הטוחנות וחשכו המאירים
ותופר השמיע ויחדל מאישים
ותטרף הדעת ונתקו המורשים ,
ויהולל כקוף , וצחקו עליו צעירים
יהודה ליב קראקא -

2.

האדם והתור

ה א ד מ

מה לך יונתי ? המתי נ כי תאבלי ,
מדוע פניך זועפים , הנדתי נא לי .

(ש צ כ)

ה ת ו ר

מור לי , מור ו מאויב דרך קשרו
ויהרונג ארת דודי בכני אשפתו
והוא לא עול עשה ובו אין מרמה .

ה א ד מ

למה תעמודי ? חיש עופי להרי בתר ,
פן ישוב יכונן עוד חציו על יתר
לגוול נם חייכי ביר רמה .

ה ת ו ר

אליל עצתך ו הגם כליו לא יתגני לתנוותה
חרוג יחרגני רצער ומחונה אמותה .
יוסף בר"ה בר"ן .

מ כ י ת ם

את היוצר תעבור	אך לא היוצר
את האושר תחמוד	אך לא העושר
בין תבין כל תחליף	יוצר ביוצר
השומר כל תמיר	אושר בעושר
עושר מגיד שנה	אף ירב חתית
אושר מבטיח לב	גם נפש ירום
היוצר מביא רע	בו תרד תחתית
היוצר יתן טוב	בו תעל מרום
ינול ראכנאווע	

שרייבן

אן מייני מיט ברידער אין דייטשלאנד
 איינאן העכערער שפראכ גרוקט מאראליטי רעדי בטרעפער
 (אלס אויסראדנטליכ בילאג צום מאסן תקדוה)

דיא פראבלעמטיק קינדעליהונג מונטר חוגס דייטשן
 יודן / מיט טאן זייט לאנגר זייט יעדן רעכטשאפן
 מונד נאכדענקנדן הויפטאט / אין געגנטאנד דער ערנסט
 האפטסטן בטרעכטונג / און האט געהלט ווא גראט דאס
 מיכל זייט / מונד מיט באיהט גווען מיהט זא פיל אום
 אעגליך אבזעהעלן / גוונד פרוניפט / ערפאההונג /
 מונד פארלייך דאס בילאטפיל מונדער מיטאליענישן מונד
 פארטונג זייטן איטברידר אהרעטן / דאס דער ערשט טרייט
 נור פרבטונג דער ערליהונג / דורך איינפיהרונג מיינר
 ריכטיגן מונד דייטליכן טפראלן גטעהן ווא / דאס זייט דא
 ערשט דאטענידיג ברינגונג / אהני וועלכ מליי אנדרי פרא
 בעסרונג פראגענט זיין / מונד ליכט טאטט האבן דורפט
 דאס מונד חוגס מיכלי יודט דייטט / איינר העגלומי / פרא
 טעיאט / מונד מויסר מונדקן קרייז מונדערטענילי
 טפראלי / איסטי גלייך אבאטעט / מונד זא וואהל דא הייליג
 מלם דא דייטט אטטערטפראלי מליי איינר אטטערט מיינ
 מין פרייהר מונד גלעהרט מונדקן / נור אטראן זיאט
 אעגליך דאן גרונד לו מיינר מונדקאטיגן מונד פרייטטיגן
 בילאג דער מונד לו אטאן / ווען דאס קינד / וואלדערה
 און * I

אמן איינגעטעהן ווירד / מין דער זאגנאנטן יידיש דייטשן
טפראכט קיינ ריכטיגן בארייכט פאן איראגד איינס דיגן
מין דער וועלט ערלאנגן קאן / וואו זאל עס דען מיס רייכערן
אלטער נאך ריכטיגן גרונדעלן האנדלן ? נון אבר ברוהן אללי
פרנופט ערקענטניס / דיא וואהרי גאטסטערבט / אונד
דיא עכטי אארמליטעט אויף קלארי אונד דייטליי בארייכט
אלא קאן אויך אהני ריכטיג קענטניס דער טפראכט /
ווערן ניילי וויסנשאפט פארברייטט / נאך גרונדעלי וואהר
פרייאויקייט אונד עכטר טונגד מין דיא הערלן דער יוגנד
פריפאלאנט ווערן • דא איברדעס דיא הייליג טריפט
ראם עלעאנטאר ווערן אונד רעליגיאן אלס / זא מיט
אפפגאר / דאט וויר אהני טפראכטקענטניס ווערן דען
גרונדעקסט פריטעטען / נאך מיהרי לעהרן ביא דער ער
ליהונג לוס גרונד לעגן קעגן • אונד פרייענליאמ
ענדליך / דיא ליידר בייאמאלי נאך אהר פרינאליטאט
ווערן / אונד גאר קיין רעליגיאן אונד ייטלייך אונד
ריכט ערהאלטן / ווערן ביא דער איינפיהרונג דער ריין
דייטשן טפראכט אונד מיינר דייטלייך אונד פריטענדלייך לעהר
ארט נאך אהר גוויין / דא זא גלעגנהייט בקעאן
קאפף אונד הערן לו בילדן / אונד דיא פאליטען קעגן לו
לערן / דיא מיהרן אלס דיא ניכט אינד וויכטיג העלפט
דעם אענטלייך גאטעכטס אבליין •

זא אורטיילטן פריינעטיג אענער / דען דיא ערליהונג
מיהר קינד אייני הערלנס אנגלעגנהייט וואר / אונד
מיהר אורטייל ענטהעלט אייני לו אויסגאכטי אונד לו אייני
ליכטדי ווארהייט / אלס דאט דיעלבי ניכט זיך יעדראמ
ביא דעם גרינגסטן גלעהעקן העטטי אויפרייגן אונד
איינגאנג פירן זאלן • אלס דאהער דער נון פריעוויגטי
מאזם מעידלסוואה ייני מין דער ריקליכט פריערטיגט
איברעלונג דער פיקל ביכר אמאס (האסה חואטי תורה)
בקאנט אכטי / עאפלייג דער בעמרי טייל דער נאליאן /
דיס וויכטיג געענק אויס זיין הערן איט דעם איינגסטן
דאנקי

דאנקי / אונד לעגט זייט דער לייט דיוט / זאמאלה זיין
 בטרמלט דער ערקלעהרונג אלס אויך זיין ריינהייט דער
 ספרמאלי / אונדערגלייכע ווערק / דער רעליגיעז אונד אמאל
 זיין ערליהונג זייער קינדע לז גרונדי . זא ווארדן אויך
 דיא פאלאן (תהלים) אויפגאמאן / אונד בידי אויסטרעטיק
 קריכרין דעם גראסן לעהרר דיא דאנקבארקייט אונד
 דיא האלמאטונג דער וועלט אונד דער נאכעמלט .

נעמערהר אמן טעגליך פאר דעם נאטן דער איברעזעלונג /
 אונד דער דאדורך קריכרייטן אללגאיינען ספרמאלי
 קענטניס איברלייגט ווארדי / יע גרעסער ווארד דיא באגרידי /
 אעהררי גוטי איברעזעלונג אונדער הייליגן טריפטן לז האבן .
 עס זינד אויך ווירקליך פריידיג אענער אונדער אונס אויפ
 גאטמאן / דיא זיך אונס מיהרי איטברידע פרידיהנט אאלן /
 אונד גוטי איברעזעלונג פיר דיא זעלבי פראגסטאלטן .
 פריינדי דער וואהרהייט אונד דער טונד פארדורן זיא
 טריפטליך אונד אינדליך דא לז אויף / דיוט / אונד דיא אונד
 זעהנליכע למהל דער טובטקריבענטן דיא זיך בייא יעדער אונד
 קינדע אונד זייער נייאן דאזאעטונג אעלדן / זינד מיהן זיין
 בוויי / דאס מיהרי מרייט וואהל אויפגאמאן ווירד / אונד
 דאדורך ווערדן זיא אנגפיייערט / מיהרי באיהונג פארט לז
 זעטן / אונד מיהרי איטברידע אויף דען וועג דער אויפ
 קלעהרונג לז פיהרן אונד לז לייטן .

אונדורן איטברידע זיין בעהאן אונד דען עסטרייכטן טאמאן
 ווירד דאס איטל זיך דורך קענטניס דער ספרמאלי
 אויסלובירן ערלייכערט / דא מיהר גראסער אונד ווייזר אמאל
 נאך דורך דיא פראגסטאלטן נאראמאל טון / אונד דיא
 אללגאיינע איינפיהרונג דער דייטשן ספרמאלי / מיהן נאך אעהר
 גלעגעהייט גיבט / אויף דיוט וועג דיא זעלבי קענטניס לז
 עראמאן / דיא יעדע טונדהאפטן אענטן אונד נייליכן בירג
 נאטהווענדיג זינד . אונס זא פיל אויפמאלער אונד דיא עב
 טיינונג זיין / דאס גראדי זיין בעהאן אונד לואר זיין פראג
 זיין אמן אויפטרייט / דער ניכט אלליין דער פראגסט אונד
 אלן

אלון ווינטשטעטן אהני אויסגעהאוי / דורכגענדט מין איינער
טרייט / דען קריג אנקיינדיגט : זאגדן דען איברעלעך
בזאגדן / דאס גהעטיגט פֿיראואונגס אורטייל טפֿריכט
אונד זיט / וויא מיר מין דער פֿאלג אנהערן ווערדי /
מיר דא נידריגט מי ארט פֿאלכט אונד טיאפֿט *

ער טראגעהרט דאס איברעלעך אויס דער הייליגן טפֿראכט
מין אייני אנדרי / פֿיר דא גרעטטי ינדי דא נור
בגאנג ווערדן קאן / וויא אלץ אויס דער בלאסן אנטיי דעס
איהאלט דער רעדי טאן טויטן ווירד / דא / בימלייפֿיג
זאגט / מין גרייטן האלפערין אבגפֿאסט מיט / אונד
איברעלעט זא וויט :

„ דער פֿרעמער טפֿריכט / דאס מיט דא לעהרי פֿאן
„ דעס טאדן דעס אנטשקדן אויסזאגט / דעריינען
„ דא מיט דעס העברעיטן מין אנדרי טפֿראכטן איבר
„ זעטן / אונד דא וואהרהייט געהט פֿראגן **)

דא מיר נון זעלבד דא אכטיילי ינדי בגאנג / אונד
דא גבטטי דער יודן מיט יאהרי תקמ"ו איברעלעט
האבי / זא האלטי מיר עס באלויגליך פֿיר אייני פֿאליכט
דא איר אבליגט / דיט טאגדערהרס וויינג אונד גרינדי
בקאנט לואאכטן / אונד מיר איינר איטאליענער אונד איטאנער
אנלעגעהאן . ניכט עטווא דעסוועגן / ווייל מיר דען
גראבן זינלען פֿאך דעס זאגט פֿירכטי : דען מיר
איטטי איינע זעהר עלענדן בגריף פֿאן דעס גיטיגן טעפֿער
אונד ערהאלטן אלץ דינאי / אונד פֿאן דעסן גרעכטיגקייט
האבן

*) דער מיטל דור שריפט היסט : עולת צבור אדר בראגהאפֿער
דער גמיינדי / אונד איט איינשליך איינ וואמלונג מאהאליש
דען / דא ר' אלעזר פֿלעקלש / פֿאדמאליר אבראכונד אין קאגעטיין
אונד דער מאליר אבר' יודיסט אין פֿראג / גהאלטן אונד נאמעסער דורך
דען דרוק בקאנט מאכט

**) ערשטער טייל ווייט 12 *

האכן ווען איך גלויבן קענטי / דאס ער דער בעזאיהאגקייט
 מירגעד מייןס מענטשן לו געאלן דיא מרדנוג דער נאטור מאס
 קעהרן / אונד נאך איין מאדערס זינר געטעפלי אעהר עלענד
 אמאן ווירדי דען אום ניכט דאס געטעפל / קראנק אן גייסט
 אדר קערפער אונד אלומ עלענד זיין / דאס זיין געבאמנטן
 פלונן אונד פרוינטן קאן ? אמערן איך האבי אים דער
 בקאמטאמאנוג קייני מאדרי אבייט אלס אייני איטברידר אויפ
 אערקאמס לו אמאן / אונד יא לו ריכטרן אויפלוארדרן /
 דיא וועלט אמאן יך איברלייגן / אב דען אונד ווירקליך
 דיא זינדי זא גראס אונד אבטייליך זיא / דאס איך אים
 דען איברליגן איברעולרן אויס דעס בוי דעס לעבנס /
 זיא דער אמן אונס דראהט / אויסגאעטט אונד וויר
 אויסגאמאטט שוויג פראמאט זיין ווערדן *)

נימאנד אבר גלויבי / דאס דיא שטיאמי מייןס זינלן
 אמאנט / דער איר / אונד פראוהטליך אויך דעס
 גרעסטן טיין אינר לענד / גאלן אונדקאנט אינט / לו
 פערעטליך זיא אלס דאס און איהרר עפעטליך ערוועהן
 זאלטי ; דען דייטס אמאנט שרייט אינט אים (המבאה)
 ביאפאל אונד עלויבטיס פלון אעהערן ראכנין דער גרעסטן
 יורן גאזינדן גרוקט / דייטס אונד דאך איין געטטיגט פאר
 אורטייל פיר דען אמן אונד זייני רעדי ערוועקן / אונד ווירקליך
 פרידיהן דיא גרינדי גיכט אינדר אלס דער פארטראג אונד
 שטיהל מוזי אעגליי אויפאערקאמקייט *

איך האלטי עס אויך פיר נעטיג אייני / אונד לואר דיא
 ערשטי / הסכמה דעס אמדראכנירס רבי יחזקאל
 לאנדוויא / דען אייני איטברידר טאן אויס דער פארטערעפליכן
 שריפט

*) ענדאויקלעכט זייט 13 * מאן ויהט דיר אללצודייטליך דאס
 דיא אבייכט ואלכר פאלקס לעהרר איינציג אונד אלליין אינט דאס
 פינקטן אויפקלעהרונג דאס אונטער אונס צוגלענצן אנפאנגן צו פרלעשן /
 אונד אונס ווירד אין יעני פינטטיגס צוריק צו פרוועקן / אין וועלכי אונס
 עלענד אונד אברגלויבן נווארדן האבן *

טריכט *) איינס ווירדיגן פריינדט דעם הערן האַפּראַט
(ארדכי) הערץ קעגן / איברעזלט לויפן / און אלץ
גהעריג אקטן טטיקי פֿאַר אַוויגן לוי האבן / אונד דעסטא
בעסר / איבר טטיל / גרונדעטלי אונד גוינגען אונזער
טונגלעהרר / פֿיהרר דעם פֿאַלקס אונד גאטטס גלעהרטן /
אורטהילן לוי קעגן .

איבריגנס מיט אייני אַבזיכט ניכט דען ראכבי אלעזר
פלעקלש פֿערלאזן לוי ווירלעגן / אדר דעם
אורטהילן דער לער פֿאַרלוגרייפֿן / זאגן אַז געבי נור
אייני גטריי איברעזלונג דעמיטעגן טיילס דער זאמלאשן
רעד / דער איר אונד אגדן איברעזלן דיא עוויג פֿר
דאמאגיס דראהט / אונד דענקי : דיס זיא ווירלעגונג גוג .
אז בין אונד ניכט אַבגייגט / פֿאַן לייט לויט פֿאַרטלוצמאחן /
זערקווירדיג טעלן דער ארט צווישן העברעאישן ביכר אדר
אז אונדליכ פֿרעדיגטן / פֿאַן דער צווייטע ליטעט אַז
איברפֿיהרט זיין ווערדי / איברעזלט אַיטלזטיין / וויל אַז
גלויבי דאדורך לויטן אונד גוטס לויטעטן . וועגן גוטס
וויר אַז דאדורך פֿאַן דעם לויטעט אונד אונזער ליטעטאור
אזיין באַרין בקאמאן / אונד איהן באורטיילן קעגן . זאלי
אזיין רעדנר / אדר איינר זייער פֿריינדי אן זייער טאט
אנטווארטן / זא ווערדי אַז זייני אנטווארט / פֿאַלט זיא אַז
העברעאישער טפֿראכט ערשיינט / אהני אנטאנד איברעזלט
דעם פּובליקוס איברגעבן .

אבטאן אַז נון איבראלץ אַז אייני איטכרידיר דיא
איברעזלן / ניכט פֿרטיידיג / זא ווירד אַז איר דאך אייניג
אנאערקוגן לוי גוטי האלטן / וועלכע טיילס דער טעקסט /
טיילס דיא ליבי לוי וואהרהייט ערפֿאדערט .

גשריבן אין ברלין ר"ח אדר א' תקמ"חית .

דוד פֿרידלענדער

*) מארקוס הערץ אן דיא הערויסגעבר דעם זאממלרס איבר דיא
פֿריה בערדיגונג דער יודן .

ערשטער ביימאלאג

אפראכאציאן

דער ראכער דא דא גריכטשטעלן אין בעהמן
אונד אונגארן בקליידן , גאטט ערהאלט זיא !

דער פֿארציגליכער צוערשט , דער אללגמיינ בקאנט איזט
דורך רוף אונד לאב , זיין קאפף איזט שארף (אדר
איינציג) אונטער דען בוואהנרן דער העהי (ז) , גלעהר ,
זאמקייט

(ז) דאס ווארט חד קאן שארף מונד קאן מויד איינציג הייסן ,
מיך גערויט איר ניכט לו ענטטיידן , וועלכס ווארט דער
פֿרעמער מיט זיין האטט , מ'טאן בייד זאך קיין פֿרעמער
געבן ; דען וואס הייסט , זיין קאפף איזט שארף (אדר איינציג)
אונטער דען בוואהנרן דער העהי . ווען נענט דער פֿרעמער
בוואהנר דער העהי ? ער זיהלט דאך וואהל ניכט מויל דא ענגל ,
אונטער וועלכן ער מונדן רבי מיינליג אדר טארץ זיין לעסט ?
איברהויפט און מיך בייד דען איברעטונגן מיין פֿיר אלז
אמהל ערקלעהרן , דאס מיך נוואהר דא , דער העברעישן
ספרמכי מייגטהיאלעך רעדנסמארטן מונד בילדלעך אויסדריק
ניכט ווערטליך איברעטלי , ווא אבר דא רעדנסמארט אדר
דאס בילד , דער ספרמכי זעלבסט פֿרעמד מיט , אלס נאך
ביימאספיל , שארטי ווארט . דא אום מיך וואהל ווערטליך
איברעטלי , אום דא פֿרעמער ניכט עטוואס אנדערס זאגן לו
למשן , אלס וואס זיא ווירקליך זאגן וואלן . וואס אלזא זיין
דער איברעטונג אונפֿרעטענליך מיט , דאס מיט עס מיך
מיט מיינליג , דאפיר זאגן מיך גוט , זאכפֿרעטענדיג
קענען

והמקיים חסד ויורדי שמיים אין אינם האדמי אויף
ער

קעגן זיך דאסאן ביא געגאנאנדר האלטונג דעם מרתינאלם
איט דער מיכרעטלונג מיכרליין .

אמן ווירד אין דער פאלג ניכט אלזין אויף זאלדי פראגדי אונד
אונפארטענדליכי בילדלי אונפאריקי / זאגדן אויך אויף
סטעלן טאטן דיא פלאטערדיגס גאר קיין זין געבן / אונד
גאר קיין גראנקן ענטהאלטן ; אויך דיום מיט אבר
ניכט אייניטולד / זאגדן דיא טולד דער פראגסר . דיא
פראגדי דיא אונדרי גיארדי טריפטסטעלור טרייבן (אייניג)
וועניג וואקרי אעגנר אויסגאמאן דיא אייני איטברידר קעגן
אונד טעטן) איט מיין איטאמט פאל העברעאטן קאלדעטן אונד
ראביניסין ווערטן אונד רעדנסארטן / דיא און איינגעליך גאר
ניכט פראגדי נעגן קאן . נאטא און נאך דאלו דאט יא גאייניג
זיך האלבערדי אונד דער הייליגן טריפט מיט דעם תלמוד אונד
אויס דעם זאך / אויף דיא ווירדיניגסטי ווייז לואאמאן
טאמפאלן / אונד דאזי גאמאק אונד ארדונג פראגדין / זא
קאן עס ניכט פעהלן / דאט יא זעהר חפס גאנץ אונפארטענד
זיך ווערן איטן . ניכט לז גרענקן דאט יא אונד איהרן טטיג
לז ווירלן / גאייניגליך פילר אונטפאלונגן / אונד טענדלד
ווארטפילי זיך בפליסיגן / וועלכס פאלאערס דאס גאנלי
ווירלד אונד אונאנגעהק אכט . זיך ווערדי אונטן ביא
ספילי דאסאן אנפיהרן .

עס לעסט זיך לייכט אכזעהן / דאט אין איינס זאלן פארטראג
קייני אלזיט ארדונג דער גראנקן טאמט פלינד קאן /
אונד זא איט עס אויך . און פראמט דייטליכקייט / ארדונג
אונד לואאמאג / יא זאגאר גראמאמטיי ריכטיגקייט
דורכגעהנד . דער טאדי דער דאדורך פראוראכט ווירד /
איט אונטרייבליך . און ווירד גוועהנט ווארט לז לעגן דיא גאר
קיין אדר איין אונריכטיגן / האלבוואהרן / טיך אויספאריקטן
גראנקן ענטהאלטן . און גלייכט עטוואס לז לעגן אונד האט
אין

ער איזט דאס ליכט דער פֿר טריבנן / דער הייליג
ישראלים

איך גרונדי ניכטס גלען • דא הער ווירד דער נייארן ספראכי
איט רעכט דער פֿארווארץ גאמט דאס זיא גלייכזאך מייני
טאליסאניטי קראפט בויטלי אלץ אונזן לז פֿרבערן • דיא
פֿרטמאנדאניסטן זעלי בקעאן דארין מיינן טימאר פֿאן פֿר
טענדליקייט / דיא זיא אין יעדער אנדרן ספראכי ניכט האבן
ווירדן • דיום קאן ניכט בעסער אינס ליכט גטעלזט ווערדן אלס
ווען און דער גלייכן טעלזן מויס דען נייארן טריפטן איבערזעלט /
אלס דען גלענץ דיא פֿורפֿר אלספֿן דיא און מויס דער הייליגן
טריפט גריטן זעטליך הערפֿאר אונד דער אראזעליג גדמאקן
דעם טריפטטעלזרס טענהט פֿאן וויינץ טאוק ענטקליידט /
אין מיינער ערבעראליכן נאקטהייט פֿאר אלז וועלט מויגן דא •
ווען עס אונטער אונזן יוגן אענערן זא וועניג גיבט / דיא
זיך מיט דייטשן / דייטליך פֿרעליס / אונד איט אנאווהט מויס •
דריקן קעגן • ווען מיהר טטיל גאיינליך טוילסט זיך אונד
אלז מיהרי פֿעריאדן פֿרטריבט זיך : זא גטרויז מיד איר
לז בהויפטן דאס ניכטס אלס דיא לעזערייאן מיהרן גטאק זא
פֿרדערבן • מיהר דייטער טטיל גלייכט דעם העברעמיטן /
באלד מויס דיא ספראכי בייא דען גרינגליגסטן דינגן ערהאבן
אזר פֿילאזעהר טוילסט זיך / באלד מויס זיא פֿאן מיינער אונזאויס •
טענהליכן ווייטטווייפֿיקייט / באלד קולן דוקל אונד רעטלז •
האפט / פֿאלז ליקקן / אונד מיהר פֿרבינדונג • דיום
לעטרי פֿארלינד דא הער / וויל דיא דייטטי ספראכי קיינר
זאלן אענגי פֿאן ווארטטפֿילן פֿעהיג מויס / אלס יענס גאענגסל
פֿילר ספראכן אונד מירמאן • דא הער וואס דארט נאך
מיינן טיינבארם באנד לויטן בגרין אונד בגרין האט / קאן
עס היר ניכט האבן / אונד און בגרייפט אלס ניכט וויל דער
פֿרפֿאמר / ווען עס מויד נור דער פֿרפֿאמר מיינס האנד
לונגס ברעם מויס / פֿאן מיינץ זעטלי מויל דען אנדרן גקאמאן /
אונד גלייכזאך מיינן ספרונג גוואגט האט דעם דער לעזר גאלד
ניכט פֿאלן קאן •

ישראל'ס I) אונד דעסן ליכט , אונד לעהרר , דער גרעסט
זיינר צייט , דער רבי יחזקאל , פירשט דער לעוויטן ,
דער עוויני זייא זייני הילפי , דער פֿרפֿאסר דער בליטן
אבהאנדלונגן גודע ביהודה א' ז' וו' .

דיא פֿראגבאליאן (הסכמה)

דיא לעהרן דעס רבי אלעזר זינד גראס אונד רייך , ער
איזט שארףזיניג אונד גלעחדט , זייא עס אים
הלמוד , זייא עס אים פֿרשטאנד . ער האט זיך געטטיגט
מיט פֿלייש דעם געזעס . דאס געזען איזט זייני בשעפֿ
טיגונג , זייני וויזוהייט ערשאללט ל'חט , ער האט דאס
גליק גהאבט זעלבסט צו לערנן , אונד פֿארטרעפֿליכי שילד
צו בלעהרן , דיא רינגס אום זיינן טיש אין זיינס הויז
זיטצן , אונד אים זיינס ברונגן זיסי אונד שארפי וואסר
טרינקן ; ער איזט מיין ווירדיגער אונד אייגנטליכער שילד ,
דער לעהרר , דאס גראסי ליכט , דער אויסרארנטליכי ,
דער אויך צום פרעדיגן טויגט 2) דיא עהרי דעם ראבי
אלעזר

נאך אלס וואס איך פֿאן דעס גראסן הויפֿן העברעאישער טריפט
טעטצור נייארר לייט , אונד פֿאן מיהרס פֿארטראגן גואנט
האבי , אום איך דענגאך גטטעהן , דאס ר' אלעזר פֿלעקל
זעלבסט , נאך ניכט דער טעכטסט זייא . און אורטהייל
נון פֿאן וועלכער בטאפֿנהייט דיא אנדרן זיין איסן !
1) דער אויסדרוק הייליג ישראל'ס , ווירד מין דער גאנצן הייליגן
טריפט נור פֿאן גאט גברוכט , אונד איך גלויבי ניכט ,
דאס דיזר טיטל איינס מענטש מהיג לעטרוג בייא
געטווערדן קאן .
2) איך טעקסט טטעהט , וטוב נמי לדרשה ער טויגט
אויך נור פרעדיגט .

אל עזר פֿלעקלש אויס אונזר שטארט, דער פֿאן זינגר
 יונגד אן מיך בדיהנט האט, אונד אויף דער האָהן שול זא
 וויא בייס אורטייל שפרעכֿן מיר פֿילי יאהדי צור האנד גוועזן
 עס איזט מיט גאטסם הילפֿי איהם גליקט דאש ער פֿאלל
 דעם גייסטס דער ווייזהייט גווארדן (1) • איך לעגטי אויך
 ביידי הענדי אויף איהן / אונד ער ווארדי אויפֿגנאמזן צום
 דבי אונד ערשטן רעכטסלעדהרר אין קאנעטיין (2) • דא
 פֿרווילטי ער אונפֿעהר פֿיר יאהדי, בקאם אבר לוסט נאך
 אינזר

(1) עס טיינט דאס לעהרר אונד טיהר גאר קיין בגרין פֿאן
 בטיידנהייט האבן / דא זיט זיך געגנזייטיג דיא אונד
 גאעסמנטן אבספריכי זא מיט אנגזיכטי דעם פובליקואט
 זאכן • פֿרייזיך! נענט דער טייל יעגן / דען הייליגן ישראלס
 אונד זיין ליכט / זא קאן דער מיהן דאך ניכט וועגיג אונד דאס
 גראסי ליכט / אונד דען זאן נעגן / דער דורך אויפֿלעגונג הייזיג
 הענדי פאלל דעם גייסטס דער ווייזהייט גווארדן • ניכט צו פֿרגעסן
 דאס יענר זיך צו גזייכר לייט צו דעם געטליכן זאן זאכט /
 דער דורך הענדי אויפֿלעגן / גייסט דער ווייזהייט אויף זיין
 טייל אויסגיסט • וואס פֿיר איברטריבני / אזוי גרענלין
 איברטרייטנדי אבסערהעבונגן / דיא קיין זאן פֿאן מירגנד
 מיינס גהיהל מהני טאורעטהי זאגן מר הערן קענטי! צו
 מיהרר ענטסוודיגונג אזו זאן גלויבן דאס זיט בייא דער גלויבן
 פֿראגען גאר ניכט דענקן / זא וועגיג זאס דער רבי אלעזר
 דא בייא גראכט האט אונד ער זיך אויף דעם טיטלזאט דען
 קליין אונד דען פרשטימלען נענט (אלער זערא וקטיעה הכוח
 בדמעה) דער אין טרעהן אדר מיט טרעהן טרייבט : דאך
 אבר זיין בוך אויף מיינס באגדרן טיטל זא בנענט :
 אפער דעם צווייטן מאנאטס, דאס איזט דיא צווייט קוועללי פֿאן דען
 צוועלף קוועללן דעם לעבענדיגן וואסרס דער עוויגן גליקעליגקייט •

(2) קאנעטיין / מיט טעקסט טעטהא גוטיין •

אונזער שטאדט, איינער שטאדט פאלל ווייזן אונד גלעדטן
 צורוק צו קעהרן. היר ווארדי ער אויפגנאממן, איינער פאן
 דען ביזאנטישן דעם גראפן גריכטס צו זען, אונד דאס איזט
 אויך היר זיין גשעפט. איין פרייהנסטליכס גשעפט, דיא
 געזעלעהרי דורך שארפזין אונד זאזף שארפזיניני ווייזן
 אויסצוברייטן, אויך האט ער בשטיממטי לעהרשטונדן איין
 תלמוד אונד אין דען רעכטס, לעהררן. דא ער אבר אויך
 אין מאראלישן רעדן ווייזן האנד אויסשטרעקט דאט, ער
 איזט איהר גלאנין אונד איהרי מאיעסטעט (1), מעהרשטן

זיך

(1) ויען כיגס בדברי אגדה, ירו הרה, הוא הורה והוא הורה.
 דיין גאנץ וינלאזי טעללי איזט איין טעקסט מין קליין
 גרייטן זא גנאטן האלבצערן, זייני ארט פאן רעדעלידעשהן,
 וואפאן און ביז אונזן גוטן פארטרעפליכן טריפטטעלן
 אונד ביז קיינר אנדערן נאליהן זא פיל איר בקאנט איזט,
 גיכטס ווייט. ווען עס טאן אן אונד פיר זיך אייטרסט לעברליך
 איזט, איטן איין פראזאישן טייל, אונד אין איינר אפראכאציאהן,
 אויף גרייטטי טעלן לו טעמאן, זא האט עס אויך דיא
 איבראזיש גאכטהייליג פאלי, דאט דערנאך טריפט
 טעלן זיך אויט גאהט אונד אוס איין רייס לו ערהאלטן
 דעם ערטן בעסטן ווארטס בדיהן, עס וואג זיך לוס גראמקן
 טיין אדר גיכט טיין, ווען עס גור קלאפט אונד רייט.
 דיום איזט טון דעם פראמער היר בגעגנט, ער ברויכטי איין
 רייס אויף אגדה, אונד גאך לאנגס ווען פאנד ער ענדליך
 הרה, אונדקארט אב און וואהל זאגן קאן, אין מאראלישן רעדן
 ריא האנד אויסשטרעקן אדר אויפהעבן, אדר אביעמאלס איין
 מענט פאר איהן דיין אויסדרוק גברויכט, זעלט ער עס
 געראמט היין דער לער אלא זעהן ווא ער פערטיג ווירד, הרה
 אונד הורה קלינגט ווירד לואואן, אלא זעלט ער אויך:
 הוא הורה והוא הורה, ער איזט איהר גלאנין אונד מאיעסטעט,

פרייליך

זיך גראנטי הויפן , אונד מאכטן איינן בונד פֿאן איהם טעגליך
מאראלישי רעדן אין פֿראמקולטער גמיינרי צו הערן , אללי
לויפֿן צו איהם וועגן זיינס רופֿס , דאס אהר דאס איהן פֿר
נאמטן

פֿרייליך מיט דאס וואהרר מונטן , מיט העברעיטן אונד מיט
דייטטן , מכר דאפֿיר זינד עס טעני , ליבי , האמיגייט רייאיי .
דאס ווארט הרה קעגט מיין מינינגס אמהל מיין יטעני (י"א
ח') מיין דער געטליכן בשרייבונג דעם גארן לייטמאטערס
פֿאר , ווא עס הייסט :

שפילן ווירד דער זייערני אויף דער נאטער שלופֿף לאך .
דער ענטוועהנטי ווירד אויף באוילסקן העהלי ויין הענדן העבן (הרה) ?
ווא דאס הרה פֿאן מיינר מונגויין גראמטן טענהייט מיט , אונד
דאס טפילן דעם קינדט אמהלעריט מויסדריקט . מיט דיור
טרהאבן בשרייבונג האט נון דער הערר אפֿראבאלימאנס
טרייברדיין מויקאליטן מויסדרוק גראמטן , מוס מיין עלענד
אהרן גקלינגל צו בוירקן . דאס זינד דיא פֿרייט דיור בונטן
פֿראיטטן טרייבארט , אויף וועלכי זיך אמנכי נאך פֿילן צו
גוטי טוהן . אעהררי דער גלייכן טעלון ווערדן דעם לענד
דער אונדרי ניימרי טרייטטעלור מיט מיינר אויפֿאעקומא
קייט בשראכטן וויל , אויף מולן וייטן אויפֿטאמטן : אונד מיך
ווירדי נאך פֿילי מיט דעם . מיינרן אקטאפֿייטן דיור מויכר
עטלונג מנפֿיהרן , ווען עס דער "איהי פֿרלהנטי , ואלפֿן
גריינאכטן טפראמאנרייטקייטן אויף דיא טפוד צו קאא
אן . מיינגליך וויל מיך מיט דיור מויסגֿיהרטן טעלונג נור
בוויין , דס דיני העררן , דיא העברעמיט טפראכטי , וועלכי
זיך דאך מיהרי הייליג אטשרטפראכטי נעגן , דיא אללי מנרדי
פֿרדרענגן ואל , ווערד קעגן נאך פֿרטטעהן . אויך ווירדי
אירט מיין לייטט ויין צו בוויין , דאס זיך דיא גרעבסטן טיטלר
געגן דיא גראמאטיק בנעהן , מכר עס מיט לייט פֿאן דער
שפראכי אויף דיא וואן צו קאמטן דיא זיך לעהרן ?

נאממן בציני עס 1) , אויך איזט זיין דוף ברייטס פֿעסט
 גועצט , דורך זייני שריפט , בראנדאָפֿער דעס נייא
 מאַנדס (עולת הרש) דיא ער איס יאָהר תק"מה צום
 דרוק. פֿערדריט , זייני גארבי שטאנד אונד ריכטיג זיך
 אַויף 2) , אונד דיורערן זינד אללר אָרטן וואָהל אויפֿ
 גנאממן . נון באַטן איהן פֿיהלי , ער מעכטי דאך אברמאהלס
 זייני שטראפֿערן דרוקן לאסן , אונד זאגן : פֿערלסט דיר
 עטוואס אין דיינס הויז 3) . אום דען וויללן דער ביטטנר
 צו ערפֿיללן , געבי איך אלוז מייני אפראבאציאן אום איהן
 צו אונטערשטיצן , אונד זאגטי : לאס דייני קוועללן אויס
 שטרעמן , דען אַויף דייני ערשטי רעדן שטיממן אללי אין
 אַללגמיינין בייאפֿאל איין . איך האפֿי אויך דאס וואקרי
 מעננר דיא גאטס פֿורכט אים הערצן האבן , דיר אונט
 שטיטצן ווערדן , אינדרם זיך דייני ווערקי מיט פֿאללס
 געלדי אן זיך קויפֿן . דער קייפֿר גיבט געלד אויס אונד
 גימט לוסט אַיין 4) , דייני זיסן ווארטי ווערדן אין זיין
 אינדרם שלייפֿן , ער ווירד צו גאטט זיך ווענדן אונד זיין האנדל
 אונד

- 1) בציני עס איך אַני ותעירה מיך טעקסט טענהט ותעודה
 וועלכס היר קיין זין האט .
- 2) אברמאהלס אייני בילדלי רעדנמארט דיא נור היר
 טענהט אום זיך אַני דיא ימהרסלמהל תק"מה לו ריין .
 ווירקליך זעהר זינרייך , בשנת תק"מה , אלומתו
 נצבה וגם קמה .
- 3) אייני רעדנמארט אום דעס תלאוד , דיא איך היר ניכט
 אַללגענערן ווייס .
- 4) איין ווארטספיל כסף אונד בוסף . איבריגט ווער דעס
 העררן פֿרפֿאמער זיין ווערקי מיט פֿאללס געלדי אב
 קויפט

אונד וואנדל פֿרבעסרן • ווער דעם העררן פֿרפֿאסר וואהר
טאהטן ערצייגט ווירד צו גראסר גליקזעליגקייט גלאנגן אונד
(זיין גשלעכט) ווירד צו טויזנדן יאונד צעהרן טויזנדן זיך
פֿרמעהרן • אונד נאך אים העכסטן אלטר בליהן • דים
זינד דיא ווארטי דעסיעניגן דער צור עהרי דעם גזעטצם
אונד צור עהרי דער נאטטספֿורכט שרייבט •
אין פראג י"א שבת תקמ"ז •

יחזקאל סג"ל לנדא

לוייטי בייזאמגי

אויסצוג אויס דער מאראלישן דעדי (עולת חדש השני דף י"ב) •

אוינגאנג אדר אנצייגי דעם אינהאלטס

דער פראסר שפריכט • דאס איזט דיא לעהרי פאן דעם

שארן דעם אנשטעקדן אויסזאטצם • דעריעניגן דיא

אויס דעם העברעאישן אין פרעמדי שפראכן איכר •

זעטצן • אונד דיא ווארהייט געהט פֿרלאהרן •

בויה דער גלעגנהייט וויל איך אייני משנה אים מאראלישן

זין ערקלעהרן • ווא לויטט אלוא •

אללי הייליגי שריפטן רעטטיט מאן פֿאר פֿייארסגפֿאהר
אם

קויפט • ווירד זעהר גליקליך זיין • זיך צו טויזנדן אונד לעהרן
טויזנדן פֿראעהרן • אונד אים העכסטן אלטר בליהן • וואס
דאס פֿיר אייני טריפט • וואס דאס פֿיר איין פֿארטרעפֿליכר
אמן זיין אט! מיך אייני לערן אייני טעטלי דרויס צו
מיכרזעטן •

(אם שבת) מאן מאן זיט לעזן 1) אדר נישט לעזן 2) .
 דיא מענן אויך גשריבן זיין אין וועלכער שפראכע עס זיט
 ערפארדן זיט אויפבווארדונג . ווארום ווערדן זיט אבר
 נישט גלעזן ? ווייל דים פאם בוזן דער שוהלי אברהאלטן
 ווירי 3) .

דאס ערקלעחרי אויך זא : אללס וואס אין העברעאישער
 שפראכע גשריבן איזט רעטטיט דיא מענשן פאר
 פייארסברניגסטי . דאס הייסט פאר אונגליקספעללי , וועלכע
 אויך פייארסברניגסטי הייסן , אונד דאס איזט פייאר פאם
 הימנול , (זא בריהנט זיך דער הלמוד אין בנא קמא דער
 אויסלעגונג ביא דעם פערז כי תצא אש ווען פייאר
 ענטשטעט דאס הייסט ווען אונגליקספעללי ענטש
 שטען , אונד דארום הייסט עס אויך איסטעקסט מצילין
 אותן (דאס הייסט) דיא הייליג ביכר רעטטן דיא מענשן .
 מיינטי עס דיא משנה גור אים גוועהנליכן פֿרשטאנדי , זא
 ווירי זיט גור מצילין אלליין גוואנט האבן . מאן מאן זיט
 לעזן אדר נישט לעזן . דאס הייסט , מאן מאן דאמיט
 בשעפטיגט .

- 1) זיט לעזן הייסט , אס טבת גברויך דאפאן האבן , אונד
 דאס זינד דיא תורה אונד דיא נביאים דיא מין דער
 זינאמאני גלעזן ווערדן .
- 2) זיט נישט לעזן הייסט , אס טבת קיין גברויך דאפאן
 האבן , אונד דאס זינד דיא כתובים וועלכע אמן אס טבת
 נישט לעזן דארף .
- 3) דיא אלטן פֿעלעגטן נאליך אס טבת דיא לעהרן דער
 זעריאמיאל געטלי עפֿנטליך פֿארלוטראגן , אונד דאפאן
 ווירי דער גאייני אמן דורך דאס אנגעהאן לעזן מין
 כתובים אברהאלטן ווערדן זיין , דעםפאס ווארדי מיהן
 דאס לעזן מין כתובים גאלי פֿרבאטן .

בשעפטיגט אדר ניכט בשעפטיגט זיין • אונד אַבשאן ווא
 אין אנדרן שפראַכן גשריבן זינד (1) בלויבן ווא דאך אין
 איהרר הייליגקייט • אבר נור אין דער ריקויכט דאש ווא
 אויפבוואהרונג ערפארדרן • אונד מאן זיא קיינס עפֿנטליכן
 ארטי אויסזעצן דאך • אונד ווארום לויט מאן ווא ניכט
 ווען ווא אין פֿרעמדר שפראַכי גשריבן זינד (2) ? דארויף
 אנטווארטט דיא משנה : דאמיט דיא שולן ניכט
 פֿרזיימט ווערדן • דאמיט מאן זייני גאנצי לעבנסצייט
 ניכט

- 1) מוא וואר לור לייט דער אטנה אויך טאן דער אנטטעקדי
 אויסזאטן מויטגבראָכן / דאש מאן דיא הייליגן ביכר אין
 מנדרן טפראַכן האטטי !
 2) דער פֿרעמער פֿרעגלטט היר מֿענבאָהר דען טעקסט •
 מאן זיהט וואהל דייטליך גנוג / דאש דיא פֿראַג דער אטנה
 אויך כֿלובים / ניכט אויף איברזעטלונגן געהט •
 טאן דיא בלאסי מידע דען ווארטן דער אטנה / דיא מייני לערי •
 אמאל פֿרמרדנוג ענטהאלטן / מיינ אמאלטן זין אונט
 לונגן / מיט איברמויס ווידרוינג מונד אבגטאקט • ווען
 יעמער לוס בייטפיל זאגן וואלטי : דער אבריקייטליכי כֿעעהל
 פֿי דאש דיא נאכטוועכטער בייא ענטטעהער פֿייארט •
 נגמאָהר מינ'ס הארן טאמסן / אונד פֿייאר רופֿן זאלן •
 האבי אויסר דעס גוועהנליכן זינגי / דען און איט דען ווארטן
 פֿרבינדט / אויך נאך מיינ גהיינג זין • נעהאליך / ער ענטהאלטי
 דען אויפטרמאן אן דיא פֿרעדיגער דער טעמרט : דאש ווא אין
 איהרן דען לויט שריאן זאלן • אונד לואהר ווערי דער גהיימי
 זין פֿאלגנדרגטטאלט דארין ענטהאלטן : ווענטה ווערן פֿרעדיג
 דיא איבר דיא זיטטן וואכן / אונד פֿייאר ווערי לידגשאפט •
 (עס העטטי מירגדווא מיינ טריפטטעוולר / וועכטער אונד
 פֿייאר מיט פֿרעדיגער אונד לידגשאפט פֿרגליכן) • אונד אינ'ס
 מארן שטאסן הימי דען לייטן איהר דוברעכן קיט פֿארקירן • אונד

ניכט מיט פֿרעמדן שפראַכן צוברינגן זאלל . וויר האבן פֿיר
אונס אונד אונזרי קינדער אין עוויגקייט ניכטס אַס דיא גאטט
גדויליגט שפראַכ , מיט וועלכער ער היממל אונד ערדי
גשאַפֿן . איין איהר שפראַך ער מיט אונזן ריילינג פֿאר
פֿאָהרן אונד מיט איהרן גאָקאממן , אַיין איהר וואורדי
ראם

דינער יעאמנד בהויפטטי נון ניכט בלאס דינער גהייאי זין ווערי
אנגליך , זאגערן דאס פאלייט דעפארטימענט האבי ווירקליך
דיין בפֿעהל און דיא פֿרעדיגער לור אבייכט גהאבט , אונד
הירדורך מיך ווירקליך גגעבן . וואס ווירדן דיא נאָכבארן
זו דינס יעאמנד זאגן ? ווירדן זיא עס בייא מיינס בלאסן
אקסלונקן בווענדן לאסן ? — אונזערס מויסלעגערס פֿאנטאטיש
ערקלערונג , דער אטנה מיט בייא ווייטס לעברליכער אונד
אבגטאמקט . וואס מיט זיא אבר נאך אעהר מאס לעברליך
אונד אבגטאמקט ? זיא מיט מיס העכסטן גראדי שערליך ,
מיין , וואהרס גיפט פֿיר קאפֿן אונד הערן . דען וואס
קאן טערליכער פֿיר אונס זיין , אַס ווען אמן דען אענטפֿער ,
טאמער זיא הרמב ווירדיגט , פֿרווירט אונד פֿרקריפֿלט ?
ווען אמן זאלדי אלברני גרונדעטלי מויסברייטט אונד זיא
אונזער דעס אמטל דער רעליגיאן פֿיר אמראל פֿרקויפט ?
וואס קאן טערליכער זיין אַס דיא פֿאלגן דעס אמראליטן אונזינגס ?
ביכר שיטען אונד רעסטן פֿיר אנגליק .

פֿאלגענדס אין דעס זין , אין וועלכע אונזער אמראליט עס
גנאמאן האבן וויל . וואס ? מיין טראנק היט העברעאישן
טריפטן , (ניכט מיינאמאל היט היידישן טריפטן , זאגערן נור
מיין העברעאישער טפראכטי גטריבנער ביכר) — ניכט מיין טראנק
פֿאלל , זאגערן נור אין בוך , מיין ערליך חרש אדר עולת צבור
פֿאן רבי אלעזר פלעקלש ווערי מיין אבלייטער דאס איך
קיין אונגליק טרעפֿן קאן ? — די בייא טיטלן אונד רעסטן
זיך , איך אאך איך דאמיט בטעפֿטיגן אדר ניכט בטעפֿטיגן .

דאס הייליג געטליך בוך יא; ישראל נגעבן; אבר נישט וויא
 דאס גענווערטיג צייטאלט; דאס נעכטי וויא דיא טאג
 מאכט; אויף שפראכן דער פֿעלקר; אונד דיא אללר
 הייליגסטי שפראכי; דארין ערקענטנים דעם שעפֿפֿרס איזט;
 פֿאללר גייסט דער וויזיהייט אונד דעם פֿרשטאנדס; מאכֿן
 ויא נישט איינמאל וויא יאזיק נאכטיש; גריכט (I) דאס צו
 לעצט

מיך אאז דאסיעניג אויסמיבן וואס אין דין ביכרן טענהט אדר
 נישט; דארמאן איז נישט גלעגן; ניין! דער בלאזי בלין
 איינר אעניג טאדער ביכר; אדר נור איינס איינלונן בוכט
 איט העברעאישן בוכטאכן גדרוקט אדר גטריבן; ווערי גנוג
 איך יכר לו טעלן דאס איך קיין אונגליק טריפט? וועלכר
 לעהר; זאגט! אימארהין אאז מיך נון אין ברענער נישט אין
 איין האלסטאלל ווערפֿן; עס לינדט נישט; עולת חדש
 אונד עולת צבור ווירקן איט גהייאר קראפט אונד פֿרהיידרן
 דען אויסברוך; אימאר הין אאז מיך אויס אונפֿארזיגטיגקייט
 גיפט פֿרטלוקן; אייני העברעאיש טריפטן פֿרייכטן ייני
 טעגליכ ווירקונג; אימארהין אאז מיך בטרונג אונד לייכטיג
 אויסמיבן; דיא געלסטאפטליכן פֿעליכטן אויס דען אויגן
 זעטן; אייני פֿרברעכן קאמאן נישט אן דען טאג; דען איין
 טראגק איט ביכר וואכט דאס יא פֿרטוויגן בלייבן; יא בין איך
 פֿיר אלס אונגליק יכר; ווען מיך נון אבן דריין עולת חדש
 אונד עולת צבור איט טווערס געלי ערקויפט האבי; קאן
 מיך איך אויך אלס מירדיטן פֿאייטווען גליקעליגקייט ער
 פֿרייאן; דאפֿיר גארמאטירט איר דער אבראמאדאבינר אין
 פֿראג (ויהי אפרמאבאליאן)

(I) גמייא איין קרויט דאס אאן אין אלטן לייטן נאך דעם עסן
 לור בקעדרונג דער פֿרויאונג אויפֿטרוג

כיא דער גלעגהייט ווירד דער רעדנער ערוואכט; דאסיעניג
 וואס ער היר פֿאן ערלערונג דער העברעאישן שפראכי זאגט;
 זעלבסט

לעצט קעממט : אונד עס איזט אין זינר האנד איין בלויז
 לאהט אום זיא צו איברזעטצן אין אונפֿרשטענדליכֿר צונגי
 אונד פֿרעמדֿר שפראכי , אום צו צייגן דיא גוואלט זינר
 מאכט 1) אין גלייטנדישֿר צונגי — אונד אין דער גשיקטן
 מייסטֿר פֿערדֿר . פֿאן אללן דערגלייכֿן איברזעטצונגן מיינט
 דער רמב"ן , דאש דיא ווייזן ניכט ערלויבט האבן זיא צו
 פֿרעטרוגן , וועגן : עס איזט אייני צייט צו טהון אום
 גאטטס וויללן , 2) אונד דען ביידן איברזעטצונגן
 דעם

וועלכטס לו בהערליגן ; דען ער קאן פֿרייכֿרט זיין , דאש אונזר
 הייליגֿי פֿארפֿאהן , דיא דיא הייליגֿי ספראכי גרעט האבן ,
 זיין העברעאיש ניכט פֿרסטעהן ווירן . דאס קאן איהס איין
 יעדער בוויין , דער נור דען אינדסטן בגרין פֿאן דער הייליגֿי
 טעהן אנטיקן ספראכי האט .
 1) איין לערן , דען איך טאן פֿאן דעס טעיל אונזר ניאן
 טריפטטעלל עטוואס גאנגט האבי , ווירד דאך דאס
 אונד עס איזט אין זינר האנד א' ז' ו' אונדווארטט זיין . דען
 ווירקליך זא וואס לעסט זיך גאר ניכט פֿראוהן , אמן מאלטי
 עהר גלייבן : דאס אונגעעהר האבי איט דעס עטלדקאסטן
 גטפילט , אונד דען פֿעריאדן הרויס גוורפֿלט , אלס דאס
 איהן איין אענט איט פֿרונקט " נידר גטריבן האבי . ווער איזט
 אויף איינאמהל דער אמן וועלכֿר איין בליימאהט איד , מדר
 (ווען דאס ווארט אג"ך וויא דאס אברעפֿיאטור זייכן אנטלויגן
 טיינט , אוריתא גביאס כתובים בלייכט ,) דיא הייליגֿי
 טריפט אין הענדן האט , אום זיא לו איברזעטצן ? היר וואר
 יא נאך פֿאן איברזעטצן אונד איברזעטלר גאר ניכט דיא דערי .
 אויך טיינט עס , אלס דערי דער פֿרעמער פֿאן איינס גוויסן
 איברזעטלר , דער לואר אין אונפֿרשטענדליכֿר ספראכי
 טרייבט , אבר דאך אייני אייטער פֿערד פֿיהרט ; ווער קאן
 דאס ענטרעטון ?
 2) דיס בדארף מיינר ערקלעהרונג . נאך אונזרס אור
 ספרינגליכן

**דעם אונקלוס , אונד יונתן בן עוזיאל (א) אונד גוויס
ניכט**

טפרינגליכן ויסטעק וואר עס ניכט ערלויבט אינדאָן
ערהאלטני פֿרומדונגן אונד געטלי טרייטליך אַבלאָסן ,
זאגדן די זאָלן אַזויס זעהר ווייני גרינדן מינדליכ איבליפֿרונג
בלייבן . אלס נאָכהער דיאָ לייט אַוואַטעני דיאָ הייפֿטר דער
סינאָגאָ לונאָגן יאָ דענאָך נירלונטרייבן , נאָנט יאָ עס
איזי "לערטערוג דעס געטלס , אונד וואַנדטן דאָהער נאָך
זיהרר גוועהנליכן ווייני דען פֿערד דרויף אָן : עס איז אייני
זייט דאָ סאָן אַזויס נאָטטס ווילן דאָס געטן צושטערן מוז (תהלים
ק"ט קב"ו) . אלזי אַמאָל אַלזאָ ווען לייט אַוואַטעני אייני
אַבווייטונג פֿאַס אַרטפֿרינגליכן געטלי ערפֿאָרדן , פֿאַלעטן
דיאָ תלמידטן , אונד אַזויך טפֿעטרי זעהר , דין פֿערד
אַנלויפֿהר , אַזויס אַנלויפֿן דאָס דערגלייכן גייאָרונגן
נור ווען עס אַזויס גאָטטס ווילן גטיהט , טפֿאָט האָבן דירען ,
(א) אונקלוס , אונד יונתן בן עוזיאל , דאָס זינד
נעאליך לוייט קאָלדעאָטי איבליפֿטונגן : טפֿראַכן דיאָ
וויר נאָך וועניגער פֿרטטעהן אַלס דיאָ אַרטפֿראַכי . אַבר
נון קלעהרט זיכט אַזוי , אונד אַזויך פֿאַנגי אָן דעס פֿראַ
פֿאַסרם גרונדאָטן לז פֿרטטעהן . נאָך דיוס אַזויס עס גאָר
ניכט דרוס לז טהון , דאָס וויר דיאָ הייליגקייט דער זעהרן ,
דיאָ גיליגקייט דער אַמאָל , דיאָ ערלייבטונג דעס גייטטס
אזויס דען הייליגן טרייטן ערקעגן , אונד אין אַונזרם לעבן
לז רעגלן אַונזרם אַונזרם אַמווערן זאָלן : דען דאָלז ווירד יאָ
ערפֿאָרדער , דאָס וויר בגריפֿי אַזויס דען וואַרטן פֿרבינדן ,
אונד ווען אַונז דיאָ אַרטפֿראַכי פֿרעגאָר גוואַרדן , אַרד לז
טווער לז ערלערן אַזויס , דאָס וויר דיאָ בגריפֿי דורך אַיבֿר
זעטונגן ערלונגן : זאגדן דיאָ אַמאָל הייליגקייט , דיאָ אַמאָל
ערביאָונג טפֿעקט אין דען טאָרטן בוכטטאָבן דער הייליגן
טרייט : דיאָ בלאָסן קאָראַקטערי , דיאָ בלאָסן לעטטן דער
העברעאָישן טפֿראַכי , יאָ זעגן בלייבן זאָס יאָ וואָלן ,
ווירקן

ניכט איבערשטענדיג אין אונפֿרשטענדיגער שפּראַך צו זאָגן
פֿרעמדער צונג איינער גמיינע דאלמעטשונג (ז) וואו צוואַר
צו שטערונג דעם גזעטצם אייגנטריט . אבר עס
ניכט אום גאטס וויללן גשיהט . אבשאן נון דער ר"ן
דעם רמב"ן הירן ווירדשפּריכט , אונד שרייבט : דאָש
מאן

ווינקן נאך דעם פֿרעכאָרם איינזאָל : טאָג ,
וויסנשאַפֿט אונד קענטניס . ווען אַיך אַיך קיין וואַרט פֿאן
דעם גבעט פֿרעטעהי דאָס אַיך הער פֿלוידי / ווען עס נור
העברעאָיז וואַרטי זינד / זאָ בוינקן זיאַ אַנדאָלט / ערקענטניס
דער געטטליכן וואַהלוֹטהאָטן / אונד ערגעבונג אין דעם
געטטליכן ווילן . ווען אַיך אַיך ניכט ווייט וואָס דיאָ הייליג
טריפֿט , וואָס דיאָ פֿראַפֿעטן / וואָס דיאָ גזעטן / אַהער
גזאָגט אונד גזעהרט האָבן : ווען אַיך נור אַיהרי וואַרטי אַפֿט
רעפֿעטירי / אונד אַיט איינס אונד איינס לעערן טאָלן הערפֿאָר
ברייגי / זאָ אַיט עס פֿרדינטליך . זאָ אַאָלט אַיך דייט
אצטיג / פֿרניפֿטיג / ווייז אונד בעסר . דאָהער
ווינקט אַיך דאָס בוך עולת צבור / ווייל עס אַיט העברעאָיז
לעטערן גדרוקט אַיט / אונבטאָרט זייט אַיטאָלט /
דאָס ווען אַיך עס אַיט הייז האָבן אַיך קיין אונגליק לוסטאָטן
קאָן : דאָהער ברויכט עס אַיך ניכט גראַמאָטיקאָליטי
ריכטיגקייט אונד לאַגטן פֿארטראַג לז האָבן : דאָהער אַעגן
זאָ פֿילי אַבגטאָקטלי אַאָבן דרין טעהן אַלס נור אַיאַר הריין
קענען : דאָהער זינד דעם פֿרעכאָרם אַיך אונקלזט אונד יאָבן
בן עזיאָל הייליג : ניכט ווייל עס לוייט פֿארטעפֿליי איבער
זעטלר זינד / אַאָרדן ווייל זיאַ אַיט העברעאָיז לעטערן
גטריבן זינד .

(ז) דאָס אַיט דאָס אַרטייל איינס אַאָנס דער וואַהר
טייליכר ווייז ניכט איינזאָלן דייטט לען קאָן / אונד
פֿאן קיינער טפֿראַכֿי אין דער וועלט אַירגנד איינס וויסנ
שאַפֿטליכן בִּגְרִין האָט .

מאן אום גאטס ווילן אללי איברזעטצונגן ערלויבן דארף :
זא מיינט ער דאך נור אין שפראכן דיא אללי לאנדסאיינע
זאגער פֿרשטעהן , וויא ר' סעדי' גאון אייני פֿרעטרינט
האט , אבר ניכט דאלמעטשונגן אין אונפֿרשטענדליכער אונד
שווער שפראכי , ווען אויך איינצלי מעגער דיין שפראכי
גרינדליך פֿרשטעהן . דען ר' יואל פֿרבאט אונס איינס
פראזעליטן דיא הייליגן שפראכי אין דיא זייניג צו איבר
טראגן ; דען וויר זאגן ניכט : עס איזט אייני צייט אום
גאטס ווילן צו טהון , אויסר בייא איינר זאכטוואלס
צום גוטן איבראיינשטימום . אום זאפיל מעהר דיא יעניגן דיא
פראפעטן איברזעטצן אין שריפט וויא דיא פֿעלקר האבן דיא אום
זאהרוס וינר , גשריבן ארמעניש אונד אויסגלעגט ארמעניש (1)
דען דיין קעגן זיך אויף ניכטס ברופן (2) . איך רופי לויט
איבר דיין לייטי פֿאלגנדי פֿערוי אויס (יחזקאל י"ג ט') :
,, אין דער פֿרוזאמלונג מיינס פֿאלקס זאלן זא ניכט
זיין , אונד אין דער שריפט דעס הוינס ישראל'ס זאלן
זא ניכט איינגשריבן ווערדן , נאך זאלן זא אויף
ישראל'ס ערדרייך קאממן ."
דען דיא שריפט ישראל'ס איזט אין איהרן אויגן אייני שריפט
פֿאללר שלאקקן , אונד אייני פֿרעכטליכי שריפט (3) . אויף
דערגלייכען

- (1) דאט זאלן פֿרכאייט הייסן : אין דייטער טפראכי אונד
אייט דייטשן (זעטערן) .
- (2) אונד דאך האבן אונדרי ענגלישי פארטוגיזשי ספאנישי
אונד איטאליענישי איטברידר דיא הייליג שריפט זא זאלן
זאט מיהרי גבעטביכר אין מיהרן (אנדשפראכן אין דען
גווענהליכן זעטערן גדרוקט) .
- (3) ווייל זא נעמליך מויל דיא וויכטיגקייט אונד טענהייט
דערגלעכן .

דערנאָלײַכן יודן זאגט דור אים הייליגן גייסטי :
וּנְרָאשׁ זײַא פֿרטיילגט ווערדן אויס דעם בוכי דעם
וּלעבנס, גיאמיט נרעכטן פֿרצייכנט ווערדן זײַ
דען גרעכטי ווערדן פֿרצייכנט אונד איינגעזיגלט נאך איהרר
שריפֿט אונד שפראכּי מיט שריפֿט אשורית (אסיריש) אים
בוכי דעם לעבנס (1) , אבר ניכט אלא דיא גאטטלאזן דיא
איהרי לוכט זאן שריפֿט אונד שפראכּי פֿרעמדר פֿעלֿאָק
פֿינדן .

ווייז אננעהם זינד ניכט דיא שפראכּרעדן אונזרם פֿאטערם .
אונזרם גראסן לעהררס דעם ראבי יחזקאל, ערשטן ריכטערם
אונד הויפט דער שולי אונזר שטאדט : ער שלאס נעמליך
פֿאגנדר ווייז . ווען בייא איינר איברעטצונג אינס גריכֿיש ,
אין וועלכֿר שפראכּי אונזרי ווייזן דאך ערלויבט דאבן צו
שרייבן , (דיא אורזאכּי שטעהט אים תלמוד (מוגלה ט' ב')
איבר דען פֿערו יפת אלהים ליפֿת , גאטט ברייטי
יפת אויס , דיא שענהייט פֿאן יפת רוהי אין דען
וואהנונגן שם . דאס וויל זאגן : דיא שענסטי שפראכּי
דער קינד יפת זאלל אויך אין דען וואהנונגן שם רוהי .
זאונד אונטער אללן פֿעלֿאָקן יפר גיבט עס קייני שענרי
שפראכּי

דערזעלבן אויפֿאערקראכּט , אונד דיא קענטניס דאסאן
מאגאיינר מאכן וואלן : ווייז מוילי דייז איינזיכטסמאלי (לייט
קלאָגן , דאס דאס טטוריון דיור טפראכּי פֿרנאכּלעסיגט ווירד
אונד אונזרי טריכטסטעלור ניכט אייגמאהל גראמאטיטי קענט
ניסי האבן : דאהער זינד דיא איברעטלר גאטטלאזי טפראכּי
פֿראכּט , אונד דעם טרעקליכטן פֿלונכּס וועהרט !
(2) וואס דאס הייסן וואלן , אים בוכי דעם לעבנס מיט שריפֿט
אשורית פֿרצייכנט אונד איינגעזיגלט זיין , ווערן וויר וואלן
נייאגריג לז וויסן .

שפראצט ווייז דיא נדיכישע דעננאך וועהרנד דיום אונטער
 נערהמן, צור צייט דעם קעניגס פטאלמעאוס דרייז טאג
 פֿינסטערניס אין דער וועלט גוועזן וואר, זא דאש מאן דריבר
 איינן פֿאסטטאג (ח' טבר) אנשטעלט האט; אום זא פֿיל
 מעהר דאש אנדרי שפראצן אונזרי אויגן פֿרֿינסטערן. אבר
 דיא אלטן, אין איהרם ליכטי וואדרי ליכט גזעהן, אונד
 זיא מערקטן דען מאנגל דעם ליכטס. אונד אלס דיא אלטן
 (דייא זיבנציג דאלמעטער) אין דען טאגן דעם קעניגס
 פטאלמעאוס איברזעצטן, מערקטן זיי (אדר זאהן זייא)
 דאש דיו דרייז טאג, דרייז טאג דער פֿינסטערניס זינד;
 אבר וויר זינד נירנבייגט אונד הארן אים דונקלן, אין
 איינס לאגרי שטאקריקר פֿינסטערניס, דונקלחייט וואלקן אונד
 דיסטנס גוויטער, אונד וויר מערקן עס ניכט, וויא דיא
 שויער אין דען עפֿנונגן דעם היממלס פֿרֿינסטערט זינד.
 זא פֿוהר ער פֿארט מיט פֿרנינפֿטיגער מאדל פֿרעדיגט, (אים
 מאנאטי טבת ווילס גאטט רעדי איך מעהררס דרייבר.)
 דיא ווארטי אים דעם מוגרי איינס ווייז זינד זאנפֿט. (1)
דיוס וואר דאס שרעקן אונד דיא גראסי פֿינסטער;
 ניס, דיא אויף אברהם פֿיל בייס אונטרגאנג
 דער זאגני, אלס ער זארהי אונד מערקטי דאש דער
 גרעסטי טהייל דעם זעקסטן יאהר טויזנד (2) פֿארבייא
 וואר, אונד דיא דעמונג דער זאגני דויר וועלט דערצאן
 בראך

-
- (1) טאדי דאס דיו ליכטי טטראכרעדי דעם זאנפֿטן ווייז זא
 איבראזיס מוגרטטעגריך מיט, דאש וויר ווער מיט
 טעקסט נאך אין דער איברזעטונג וויסן וואס ער איינגיט
 זאגן וויל.
 (2) פֿאן ערטשטונג דער וועלט.

בראך , ראש מאן נעמליך אויף דעם פונקט שטעהט אללי
 הייליג שריפט צו ענטהיליגן ; ראש מאן דיא ווארטי דער
 תורה אונד דער נביאים , ווארטי דיא אויף דער ערהאזנסטן
 שטייף דער וועלט שטעהן , ווארטי דיא נאטטס מונד אויס ;
 נשפראכען האט , אין מענשן שפראכי איברזעצט : דא
 וואוירן זייני אויגן מיט טיפער פֿינסטרנים בדעקט (x) : דיא
 העברעער וואנדלן אים פֿינסטרן , פֿרונקלט זינד אירזין
 אויגן דאט זיא דאס ליכט דער רעכטשאפנהייט ליכט זעהן ,
 אינדעם זיא גלויבן גראסס ליכט צו ערבליקן . איבר זיא
 רופט דער פראפעט אויס :

„ וועהי דענן דיא בעזם גוט אונד גוטס בעזי נענן ;
 „ דיא פֿינסטרנים אין ליכט אונד ליכט אין פֿינסטרנים
 „ פֿרוואנדלן ; וועהי דענן דיא זיך ווייזי דינקן “ :
 דיא הויפטאבזיכט דעם איברזעצער איזט אום זייגן נאמק
 אונט

(x) וואס זאגן דיא לענד צו דיזער ערקלעהרונג מדר לו דיוס
 קאאזיטאר איינס פֿערזעט אויס דער הייליגן טריפט ?
 זיך ווייט ליכט אים וועלכס נאמן זיך עט בלעגן זאלן . זאמן
 בדענקי נור דען טריפט אונד פֿרונקלט ווייריגן גראנקן נאך
 זאלן פֿאלגן דיא דארויס גלאגן ווערדן קעגן .
 „ זאונדער ער' פֿאטר אברהם איברעילי זאגט אונד טיפֿי
 פֿינסטרנים , אלס ער פֿארמייט זאחי , דאט אין דער
 לוויטן העלפֿטי דעם זעקסטן יאהרטונדערט נאך ערטאפונג
 דער וועלט , איברזעטלר אויפטטעהן , דיא דיא הייליג
 טריפט אין אנדרי טפראכען איברטראגן ווערדן “ :
 ווער זאגן , ווער קאן זייני זאלי אויסגבורט איינס פֿאז
 טאמטיטן גהירנס וויירלעגן ? זיך בין איברלייגט , לו דען
 זייטן דער עהרווייריגן טנהדרין , וויירי זיין זאלער קאאזיט
 סאטאר פֿאר דאט גראסי האחי גריכט גפֿארררט ווארדן זיין ,
 אז

אונטער דעם פֿעלקרן דאָדורף בריהייט צו מאַכן , דאָס ער
ניכט גלויבט 1) אן דיא איברליפֿרונג אונד אויסלעגונג
אונדער זעלליגן ווייזן , אויפֿער וואַ איז ער זעט צו מיט דער
מיינונג אונדער ערדן , זעהט איבראיינשטימיק , אונד אללמיינ
פֿאַן יעדס פֿאַלקי אונד יעדער גאציאָן אונגנאמיק ווערדן . אונד
ווער וואַ גור קענט , אדר עטוואַס פֿאַן דעם גייאן איברעז
צונגן גוועהן האט , ווירד איינזעהן אונד פֿרשטעהן דאָס מיינט
וואַרטי וואַהר זינד , אונד דאָס דיא וואַהרהייט בייא מיר
אונד מיט מיר גאָט . געהט גור ריין אונד שוואַט , אונד
בטראַכטט דעם צוואַנג דעם זיא זיך אנטהן , מיט שפיצפֿינגיק
אונד ווייט הערנהאלטן ערקלערונגן , דיא פֿאַן דעם מיטשל
פונקט דער וואַהרהייט , דיא פֿיר זיך זעלבסט בידנט , ענט
פֿערנט זינד 2) אן שטעללן וואַ דער גראַדי זין דער שריפט
אויס

אונד איבר דיא וואַהרי ענטהלינג דער שריפט דער אונד אונט
וואַרט לן געבן . לז אונדער לייט קאן און ניכט וועגן טהון ,
אונד זאָל זיך געלוידיג ערקלערונגן עפֿנטליך דורך
איברעטלונגן בקאנט אונד .
1) דער רעדנער שפֿריכט דיר אבראמהלס באַד פֿאַן איינס
איברעטלר , באַד פֿאַן אברהרן איברעטלרן , ווֿ דער
איברעטלר , הייסט עט , וויל זיין נאָען דאָדורף בריהאט
אמֿן , דאָס ער לייגט ער גלויבט און דיא איברליפֿרונג אונדער
ווייזן " וועלן . איברעטלר איינט ער ? איין גוויסן , אדר
אזוי איברעטלר איברעטלר ? וואַרעם ערקלערט ער זיך
ניכט דייטליך אונד פֿיהרט איבר דיא אַקאָלי בווייז , וואַ
עס איינס רעכטשאַפֿן אַמאָי לוסטעהט ? אדר וואַרטט ער ,
ביס ער דאָל פֿערטליך אונד פֿאַרדערט ווירד ?
2) דיא איברעטלונגן טויגטן ניכט , דאָס קעגן איין יעדער
באָרטליין , דער מיר עטוואַס פֿאַן דעם גייאן איברעטלונגן
געבן

אים אינרן , אים אינרן דעם אינרן זייני האנר אויסשטרעקט ,
אונד דאס הייל ישראל'ס הערן לעסט , זא וויא דיא הילפֿי
זיינס קעניגס אונד זיינס גאטטס ערהעבט .

חיסט ! איהר , דיא איהר רעכטשאפֿנהייט שעצט אונד
דיא וואהרהייט ליבט , איך צירני ניכט איבר דיאיעניגי .
דיא נאכדעם זיא אויס דער שולי ווא גאטטס ווארט גלעהרט
וויירד הרויסגאנגן זינר . זיך אויך דער פֿרעמדן שפראך
אונד שריפט בפֿלויסינג , אונד פֿילי רעכנונגן נאכזוכן (1)
דען דיזי טהון וואהל דאראן , אונד דיזס איזט אייני גראסי
פֿרבעסרונג , אייני לאנדספֿרבעסרונג . עס גיבט קינד פֿאן
גוטס רופֿי (2) דיא איהר ענדי ברענקן , איהר ענדזוועק
אונד פֿארטקאממן . פֿיללייכט זינר אייניגי אונטר איהנן , דיא
ווען

גזעהן האט . האט זיא דען דער פֿרעמער גלעבן ? אונד
פֿאן וועלכן אייגנטליך טפֿריכט ער ? האט ער הינלענגליכי
קענטניס אונד דרייבן לו אורטיילן ? ער , דער טווערליך דיא
אורטפֿראכי פֿרטטעהט , אונד וואהרטיילליך ניכט איינאמאל
דייטט לעבן קאן ?

(1) דאס זאל וואל הייסן : אונד רעכען לערנן וואלן .
(2) איך טעקסט טטעהט , אונד דיזי מענער פֿאן רופֿ , דאס
וויירדי היר אבר גאנץ זינגלחם זיין , דען ער זאגט הינטר
הער , ווען זיא ערוואקט , איך האבי מיהס מאל היר דאס
ריכטיגי ווארט אונטרגלעגט . און לאסי זיך אבר ניכט איררי
אמאן לו גלויבן , דאס דער פֿרעמער היר דיא ערלערנונג דער
טפֿראכי נאכגעבן זיל . לוואר זאגט ער , אויך דען פֿאלן
דאס דיא קינד ערוואקט , אונד דאס טטודירן דעם געזעלט
ניכט פֿארטועלטן קעגן , אבען זיא מוארהין פֿרעהדי
טפֿראכן ערלערנן אונד מיהרן האנדל טרייבן לו קעגן . מאל
אום איהרן האנדל טרייבן צו קעגן , זאלן זיא טפֿראכן לערנן :
ניכט

ווען זיך ערוואקסן דאס שטודירן איס געזעצט ניכט פארטועצן
קענען, אונד קויפלויט פערן אונד ווייט ווערדן מייסן. ווען
זיך אלא לאנדשפראכ אונד שריפט ניכט פארשטעהן ווירדן,
ווייז וואלן זיך מיט איינאנד האנדלן? דיך ערד מיט
איהרן איינוואהנרן איזט דאך נון איינמאהל גערענט, זא
דאט נימאנד דיך מונדארט איינר פערמון שפראכ פרי
שטעהט; אבר דען פערקעהרטן מונד האט איך, דען מונד
דעריינען, דיך ווארט דעס לעבנדיגן גאטס אין פרי
דערבטר שפראכ אונד פערקעהרטן צונג פרוואנדלן. דיך
אלט וואכן איבערזעצן, וואכייא ווערד נוסען פירס נאנצי נאך
פאללקאמנהייט פיר דען איינצלן מוואנן ווירד, זאנדן
אומקעהרט. דען עס איזט איין גשלעכט פערקעהרט ארט.

דארום, איהר קינד יעקב! דיך איהר קינד דער וואהר;
הייט אונד פריינדי דער וואהרהייט זיך, פראנט
דיך שפראכ דער ליני, הערט אויף צו פערעפלן! דען ער
(גאט) האט אונס ערוועהלט אויס אללן פערלקרן, ערהאבן
איבר אללי צונגן, אונד אונס גריינגט מיט דער גריינג
שפראכ

ניכט אונד זיך פון גאטס ווארט לו בלעהרן, לו איברליין,
אונד לו ערבייאן. ווען דיך פארהאנדן איבערזעצונגן ניכט
טויגן, זא מיטן וויר יא אונד זאפיל וועהר דייטט לערן,
אונד ענדליך גוטי לו ערלאנגן. אבר עס איזט קלאר, דאט דייט
נור לוק טייני נאכגעבן ווירד, אונד עס ניכט גראדילן איז
דער אונד אבריקייט לו פערדערן. וואט הייט דאט
איברייגט, דיך שפראכ דער איבערזעצונג זיך פערדערט,
דיך ווארט דעס לעבנדיגן גאטס פערדעהט? פון וועלכן
ווארטן, פון וועלכער שפראכ איזט דען דיך רעדי? ווארט
פיהרט דען דער פערמאט ניכט שטעלן און ווא דיך ווארט
גאטס פערדעהט זיך?

שפראַכֿי, אונד יעדֿי צונגי דיא פֿאַר גריכֿט קעמט ווירד פֿרֿי
 דאממט, אונד דער וויללי גאטמס ווירד אַין אינזון הענדן
 גלינגן. פֿאַלגנדס זינד דיא ווארטי דעס זער: (קאמענטאר
 איכר דיא פֿערזי) אונד גאטט שפראַך, זיהי עס איזט
 איין פֿאַלק, אונד אינרלייג שפראַכֿי איזט
 אונטער איהנן א' ד' וו', וויל זיא נעמליך אין איינגקייט
 זינד, קענן זיא גמיינשאפֿטליך ארבייטן, אונד איהרי אר,
 בייט מוס איהנן גלינגן. מעגן אללי איהרי שמופֿן לייט
 אַבן צרשטרייט ווערדן, דאדורך ווערדן עס אויך אללי
 אינדישי זיין. וואס פֿאַלגט דארויף? גאטט צרשטרייט
 זיא פֿאַן דאנגן. ווען דוא פֿראגט: ווארום גאטט איהרי
 שפראַכֿי צרשטרייאטי אונד פֿרווירט? דאס געהי נור וויל
 זיא אללי דיא הייליג שפראַכֿי רעדטן, אונד זיין שפראַכֿי
 איהנן אייני אונטערשיצונג וואר. וויל דורך דיא האנדלונג
 אונד דאס לאב איהרס מונדס, וואדורך זיין ווארטי געהן
 זיא זיך אן דאס הערץ בפֿעסטונג אונד זיא אונטערשיצן, דאס
 זיא דען ארט עררייכֿן דען זיא ערשטייגן וואללן. ביז איהרי
 שפראַכֿן פֿרווירט וואדורך, דאס זיא איהר פֿרלאנגן ניכט
 פֿאַללפֿיהרן קאנטן דורך דיא הייליג שפראַכֿי, דאס אבר
 איהרי שפראַכֿן פֿרעגערט וואדורך, קאנטי איהנן איהר פֿאַר
 דאבן ניכט גליקן, וויל דאס הימלישן העער ניכטס ווייס
 אונד ניכטס פֿרשטעהט אויסר דער הייליג שפראַכֿי. אלס
 איהרי שפראַכֿי פֿרווירט וואדורי, וואדורי אויך איהרי
 קראפֿט גשוועכט אונד איהרי שטערק גבראכֿן. אויף אונד
 זיהי! דאס ווארט וועלכס דיא אונטערן (שטערבליכֿן) אַין
 הייליג שפראַכֿי אַויסשפרעכֿן, ווייס דאס גאנצי העער
 דעס היממלס, אונד ווירד דאדורך גשטערקט; אונד
 שפראַכֿן אבר קענן יעני גיכט, אונד געבן זיך ניכט דורך
 זיא

זיין צו פֿרשטעהן . יאָנדר עבן דרום אלס אירזרי שפראַץ
פֿרווירטט וואורזי , אלסבאלד הערטן זיין אויף דיא שטאדט
צו בויען . דען אירזרי מאַכט וואורזי גבראַכֿן , יאָנדר זיין
קאנטן מיט איחרס וויללן נישטס מעהר אויסריכטן , דער
נאמי דעם הייליגן גלאבט זיין ער , זיין גבענעדייגט פֿאן
עוויגקייט צו עוויגקייט .

זא זאגט אויך דער תלמוד (שבת אונד סוטה) דאש דיא
ערץ ענגל ויך נישט מיט דער ארמענישן שפראַץ
אבגעבן , אונד דיא רעכטסלעהרר זעצן הינצו : פֿיל וועניג
מיסן זיין ויך מיט אנדרן שפראַכֿן אבגעבן . דאש אבר די
יהודה נור דיא ארמענישן שפראַץ אננימט , הייסט זאפֿיל
אלס , נישט איינמאל ארמעניש , וועלכס ויך דאך
דער הייליגן שפראַץ געהרט , (ווייז אונזי ווייז זאן ,
ווארום פֿרטריב גאטט דיא ישראל נאך בבל , וויל אירזרי
שפראַץ ויך דער הייליגן געהרטי) גשווייג אנדרר שפראַכֿן .
דיום שטימט מיט דעם אינחאלט דעם אנגפֿיהרטן זור
איבראין , דער רא"ש (אין ברכות) אבר מיינט , דיא
ערצענגל פֿרשטינדן צוואר אללי שפראַכֿן , אבר דיא אר
מענישן שפראַץ זיין איהנן פֿרהאט , אונד זיין געבן ויך גאר
ניכט מיט איהר אב . זיחי אויך שלחן ערוך א' ו' וו .
אויף דיום פֿרוואַקט גשלעכט זאגטי ענדליך אויך דער
קעניג דוד אים הייליגן גייסטי :

דעם זאגטייטער אויף השמונת

געמליך אויף דיא אכטי פֿרטריבונג (דער יורן) אלס :
בבל , כשרים , מדי , פרס , יון , מוקדן , ישמעאל , ארום ,
דאש זיין ווערן אין דער שווערן גפֿאנגנשאפט זאן ?
אונזי צונגי איזט פֿרייא דער מונד איזט אונד ,
ווער דארף אונס מייסטן ?

ענדי דער רעדי *

שלוש אנמערקונג.

דער תלמוד אין ברכות (פרק הירא קורא) אונד סוטה
 (פרק אילוי נאמרים) ערלויבט ניכט אלליין איכר
 זעטלונגן מאלר טריפטן / זאגאר דעם שמע ישראל / וועלכס דיא
 פונדאזענטאל / לעהרי פאן דער מיינהייט גאטטס ענטהעלט ז
 זאנדרן לעהרט מויד זיא אין פערעאדן ספראכן לוי טטוידן מונד
 לוי געגנטענערן דער מנדלכט לוי אאכאן . ווייל אאן / וויא
 גאטירליך / פאן דיין קוועלן דער רעליגיאן קיין נוטן
 טעפען קאן / ווען אאן זיא ניכט פערטעהט . דער ראב"ס
 פארט מויסדריקליך / אין דען איברזעטלונגן מאלוי אעגלייכ
 זארגפאלט אלנווענדן / אונד זיא נאך דען גמראסטן רעגלן
 אונד מייגעהייטן דער ספראכי אין דיא אאן זיא איברזעלט לוי
 פערפערטיגן . אונד לואר איט דער נעאלויכ קריטישן גמור
 מיגקייט מוס דיא הייליג ספראכי זעלכסט . וואס זאלו אאן
 מאלו לוי דען אנגעהערטן טעטלן דעם יאר אונד תלמוד זאגן ? —
 פאלגנדס / וועלכס דיא מיינליג מטווארטן מיט / דיא אאן
 ביא דיוס אנטיינערן ווידרספרוך געבן קאן אונד געבן און .
 מיין יעדער זיהט מעפעבאחר / דאס מויד מאלן דיין טעטלן מיין
 גהייאניספאלס דונקל ליגט / דאס פיר אונס אונדורכדרינגליך
 מיט . נאך דעם גאיינן ווארטפערטאנד קאן אאן דיא טעטלן
 ניכט אנגעהאן / מהני דען עהרווירדיגן טריפטטעטלן דיא
 זיא פערפאסט אונדעכט לוי טהון ז אונד וויר מיסן אונס מאלו
 געגלייך ענטהאלטן איס פראקטישן לעבן גברויך דאפאן לוי
 אאכאן . דיא גראמן אענער דיא זיא נידרגטריבן האבן / קאנטן
 זיא גוים ערקלעהרן / אונד האבן זיא מויד וואהרטיילליך
 מיהרן טילן דען זיא זיא פארטרוגן ערקלעהרט . אונס
 יעד אונד בלייבן עס גהייאניסי / דיא וויר ווערד ווערטליך אונד
 געהאן / נאך ווילקיהרליך מיין זין אונטראגען דירען .
 וויר זינד פאן מונדן וויין אנגוויין / מאלוי מידעטן לוי ענטפערטן
 זיא לוי פילגעטערייא פיהרן . וויר זאלן — הייסט עס אין
 אעהררן טעטלן — גאטט / אונד גאטט אלליין אונד אונד
 גאטענט פאן זיין מייגטאפטן אנדעלן . ווען וויר מיינלוי
 מייגטאפטן גאטעס / לוק בייאשפיל / זייגן מאלואכט מר
 זייני

זייני מולבארהפרינקייט מרויפן / זא קאן לייכט דיא מיינע
 בילדאגסקראפט זיין מולאמכט אדר דיין מולבארהפרינקייט
 קייט אין זייני פערזאן פרוואנדלן / אוד דמרוק זא נישט
 מאגטאטלכאר / דאך איט דער לייט / אאז אין פריינדונג
 איט אגדן בגריפן / זייני פיליזאפיי / זייני אפעהרדייט אין דער
 גאטטהייט פראמאסן / אלס וועלכס מאגער הייליגן רעליגיאן
 טאגטאמקס לו ווידר זייט *

ניכט אינדער זינד ווד פרווארט / קייני איטטלס פערזאן לויטן
 גאטט אוד אונט מלונעהאן / זאגדן אונזרי גבעטי / אונזר אלליגן
 מאגטאטלכאר אן דאס צוויי חבון זעלבסט לו ריכטן / דיוס איט
 נאך דעם רמב"ם / זיינס פאן דען דריילעזן פאגראפענטאל
 פרוואלפיען מאגער רעליגיאן / אוד לואר אויסעבן דעם זעליגן
 גראדי / וויל דיא זידע פאן ענגל דיא לויטן אונט אוד דעם צווייגן
 חבון טענהן / אוד אונזרי גבעטי פאר זיין טרעהן ברינגן / דיא
 זידע פאן מאטרגאטטהייטן ערדען / אוד זא דעם גאיהטי
 מאגעהאנדל זאמאן קאן / אלס וועלכס אבראמהלס דען גראד
 זעטן מאגער רעליגיאן אפגאבאר ווידרפריכט *

אלי וואהרי מאטטפירכטיג לעהרד דער רעליגיאן / ווערדן אלזא
 דימעניג לעהרצעטן אדר מאמרים אויסדעם תלמוד /
 דיא אלזאמאריס גטריבן זינד / אוד זיינר גהייאמסרייכן
 ערקלעהרונג בדיקען / נישט אין זיהרן פארטראג איםן / אדר
 לוס גרונדי זיהרר אמראלויסן רעדן זעגן / אוד לואר אויס
 אעהר אלס זיינר פורכט / אויס אעהר אלס זיינר אורזאכי /
 וויל ענטוועדער דער גלייכן אמאריס פאן דעם לעהרר / נישט
 פארטאגן אדר האלב פארטאגן / דיא פאגראפענטי דער
 רעליגיאן מאטרגראבן / אוד זא אין טוערארייטן אוד אבר
 גלויבן טיירלן קעגן / אדר וויל דיין לעהרן ווערטליך פאר
 טאגן / טפאט / לייכטזין אוד איררעליגיאן אויסברייטן /
 אוד נאך טערויכרי פאלגן האבן איםן *

(*) היסוד החמשי בהקדמתו לפ' חלק שהוא יתברך הוא הראוי
 לעבדו ולהגדלו ולהודיע גדולתו ולעשות מצותיו ושלם יעשו
 כזה לפי שהוא תחתיו במציאות מן המלאכים והזוכים וכו' / וכן אין
 ראוי לעבדו כדי להיוחס אמצעי לקרבה אליו אלא אליו בלבד יבונן
 השמשבות / וינתן כל מה שזולתו / וזה היסוד החמשי הוא שהזהיר
 על עבודת אלילים ורוב התורה מזהרת עליו *

פֶּאָר וואָלן פֶּאָלן / ווייט רבי אלעזר פֿלעקלש ניכט מאלין
 ניכט ; וואָרדן ער נאָמט ווירקליך אונד אין מאלעכער ערשט דאָ
 וואָרט דעם תלמוד אין גאָנצן / אַהני לו ברענקן דאָס יאָר אַיט
 דען גרונדעטן דער רעליגיאָן גאָר ניכט לו פֿראַייַנגן יונד / אונד
 דאָס ער דאָרף דעם תלמוד איין אונדעזעטליכן טאָן טהוט .
 אויס אַלס דען געהט הערפֿאַר / דאָס ניכט דעם אַנשטליכן
 פֿרשטאָנדי אונד דעם יודעטהום טעויל־ר־יִיט / אַלס אונד
 דייטליכ אונד פֿרוואָרני בגרייִף / אונד דאָס מאלס וואָס דען
 פֿרשטאָנדי אַוויקלעהרט / אונד דאָס הערן ערווערט / דער
 רעליגיאָן אונד דער אַמאָל איהרי אייגנטליכ פֿעסטגייט
 אונד טייל גיבט . נון אַבר קלעהרט ניכטס זאָ דען פֿרשטאָנדי
 אויף / ערווערט ניכטס זאָ דאָס הערן / אַלס אייני ריכטיג
 בטמאָטי אונד אין דייטליכן בגרייִפֿן בטענהדי טפֿראַכ־
 אַמט אונס אַלס פֿאַרטפֿאַהרן / אונדרי יונד זאָ וואָל מון
 דער העברעאָישן אַלס אין דער דייטשן טפֿראַכ־ / נאָך גראַמ־
 מאַטיקאָלשן אונד אַמיטן רעגלן אונטריכטן לו אַמט ; דען
 אַמט דען קעגן וויר דעם בעסטן ערפֿאַלגט פֿיר קאָפֿל אונד
 הערן אונד קינד פֿרויכ־ט זיין . אַמט אונס פֿערנר
 איבריינגט זיין / דאָס דערייניג דער אונס דאָ אַוויקלעהרט
 דער בגרייִפֿי אויף אַירגנד אייני וויי / אונדרי אַירגנד איינס
 פֿאַרמאָנדי פֿרביהטן ווילן / אונד פֿיינר זיין / דען ער וויל
 אונס דאָס טעלכאָהרמטי געענק דער גאָטטהייט / דאָ פֿר־
 נאָכט רויבן / אינדעם ער לעהרט זאָ ניכט לו כרויכן .
 זעלבסט דאָס געגנווערטיג דאָ אונד־רויטן / אַלס / אונד
 פֿאַנטאָמטיטן גרונדעטלי דעם רבי אלעזר פֿלעקלש
 בלייכטט יונד / אונד זיין אונד־טיג פֿרווירט פֿאַרטראַג אַמ
 טאָג ליגט / אַיט דאָ פֿאַלג איינר איברעטצונג . וויר וואָרדן
 דאָס אַלס ניכט זאָ פֿיהלן / וויר וואָרדן וועניגסטנס ניכט זאָ
 דייטליך דאָס אַיברלייגט וואָרדן זיין / ווען זאָ ניכט אין איינר
 דייטשן איברעטצונג איברטראַגן וואָרדן ווערן . דאָ דאָך
 אַפֿנאָכט זיך יעדי אונד־עלאַעטיגקייט / יעדער פֿעהלר געבן
 גאָנצן אַנשטן פֿרשטאָנדי אונד טפֿראַכ־ / אונד טפֿרינגט אין
 דאָ אויפֿן ; אונד דאָהער גלויב איך / אַיט דאָס אַרש פֿאַן
 אַרבייט פֿאַרטפֿאַהרן לו אַיטן / ווילן איך זאָ פֿיר מוים־אָרדנטליך
 ניטליך אונד איבריינגד האַלטי .

על
 על
 על
 רציני
 לעפר
 אל
 על
 רכבו
 קהיל
 משכ
 ממש

הדוב
 תר
 זמן
 דער
 ימי
 דהור

שיר
 השמן

דבריה

לוּחַ הַמַּכְתָּבִים

שִׁירִים

על מעשה הכתב /	ר' דוד חמשי	צד ר"י
על החכם אורוביו /	הנ"ל	רכ"ג
על הרופא מארקוס הערץ /	פלוגי	—
לציבא המשקד /	י — ל	—
לעפרון הכער /	הנ"ל	רכ"ד
אל רופא אליל /	אלמוני	רכ"ו
על מות הרמ"במן /	ש"ס	רע"ב
לכבוד ר' הירץ וויזל /	י "ח י"י	רע"ג
קנה על ר' יעקב יהודה ליאון /	ר' דוד חפשי	ט"א
משכיל ליוסף /	ר' יוסף טראפלאוויץ	ט"ה
מכתב /	ר' יוזל ראכנאווע	טז"ב

משלי מוסר

הדוב המכבד /	ר' יהודה ליב קראקא	רכ"ד
העזר והפסח /	ר' וואלף היידנהיים	רכ"ה
הנמרות השרה /	ר' יוסף בר"ה בר"ן	טל"ד
ימי חיי /	י — ר	טל"ה
התור וההג"ס /	ר' יהודה ליב קראקא	טז"ב
רש /	ר' יוסף בר"ה בר"ן	טז"א

באור

חרי הקורש

שירת דבורה /	י	רס"ג
המשן הנ"ל /	הנ"ל בר"ל	ט"ב

קורות העתים

דבריהם למלכות מצרים /	ר' יוסף בר"ה בר"ן	טז"ב
-----------------------	-------------------	------

תולדות המינים המבעיים

המרגליות / ר' ברוך לינר / ר"א
שנהב או פיר / ר' אהרן האללי / רע"ד

מדרכי הלשון והמליצה

מזוע / למה / על מה / י — ב — ל / ש"כ
המשך הג"ל / הנ"ל / שכ"ס

מכתבים שונים

השובה אל המבקר / ר' מענדל ברעסלויא / רפ"ד

תולדות חבמי ישראל

החכם המפואר אורובין / ר' דוד הפשי / רי"ט
החכם ר' יעקב יהודה ליאון / הנ"ל / רל"ז
המשן תולדות הרמ"במן / ר' איצק אייכל / טל"ז

תולדות הזמן

אגרת בענין החנוך בנאציען / ר' הירץ הומברג / רכ"ז
— יוצאי הצבא בעמנושם / פלאי / טל"א
— בענין הנ"ל / מנגידי טריעסט / טפ"י

בשורת ספרים חדשים

ספר משלי אכף / חברת שוחרי טו" / רל"ז
— משלי שלמה עם ת"א / ר' איצק אייכל / ר"ח
— מורה נבוכים / הנ"ל / רע"ח
— האמונות ודעות / ר' יר / רפ"א

גאבן

זענדערשטיין צי
Weber die frühe Beerdigung vom Herrn
מ. פערפאט

